

รายงานสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน
ประจำปี 2565
(10 ก้าวหน้า 10 ทดถอย)

HUMAN RIGHTS *Day*
December 10

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)

รายงานสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนประจำปี 2565

10 ก้าวหน้า 10 ถดถอย

คณะที่ปรึกษา

สมชาย หอมลออ
ไพโรจน์ พลเพชร
สุนทรี เช่งกิ่ง

ประธานคณะที่ปรึกษา
ที่ปรึกษา
ที่ปรึกษา

คณะทำงาน/บรรณาธิการ

ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์
ศราวุฒิ ประทุมราช
ขรรค์เพชร ชายทวีป
บัณฑิต หอมเกษ
ณัฐวัฒน์ กฤตยานวัช
วรภัทร วีรพัฒนคุปต์
อนุชา วินทะไชย

ประธานคณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงานและเลขานุการ

ผู้จัดพิมพ์และเผยแพร่

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)
109 ซ.สิทธิชน ถ.สุทธิสารวินิจฉัย สามเสนนอก ห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310
โทรศัพท์ 0-2275-4231-2 โทรสาร 0-2275-4230
Email: uclthailand@gmail.com
Website : <http://ucl.or.th/>
Facebook : <https://www.facebook.com/uclthailand/>

สารบัญ

สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน 10 ก้าวหน้า ปี 2565

หน้า

คำนำ.....	1
1. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญจสุทธาน พ.ศ. 2565	4
2. ความยุติธรรมจะยุติธรรมเมื่อคดีไม่ล่าช้า : พระราชบัญญัติกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานใน กระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2565	5
3. พระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัย พ.ศ.2565 : จัดการเลือกปฏิบัติ ลดความเหลื่อมล้ำ และ คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	6
4. พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2565 : จัดการเลือกปฏิบัติ ลดความเหลื่อมล้ำ และ คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	7
5. สิทธิของผู้เสียหายซึ่งเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย : ศาลอุทธรณ์ถอนคำวินิจฉัยคณะกรรมการพิจารณา ค่าตอบแทนผู้เสียหายคดีอาญาไม่ให้ค่าตอบแทนกรณีผู้เสียหายแรงงานข้ามชาติหญิงเหยื่อถูกข่มขืน ที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย.....	8
6. ไม่มีข้อความใดในกฎหมายที่แบ่งแยกระหว่างลูกจ้างที่มีสัญชาติไทยกับลูกจ้างที่ไม่มีสัญชาติไทย : ศาลแรงงานภาค 5 พิพากษาเพิกถอนมติคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง กรณีมีคำสั่ง ไม่อนุมัติจ่ายเงินจากกองทุนแก่แรงงานข้ามชาติ 35 คน การเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากสถานะ ทางกฎหมายของลูกจ้าง.....	9
7. รัฐพลดื้อการผลิดเพื่อการค้าและการบริโภค.....	11
8. สิทธิในความเสมอภาคระหว่างเพศ : เนติบัณฑิตสภาและสหภาพนายความเลือกปฏิบัติ.....	12
9. สิทธิในการยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัย.....	13
10. สมรสเท่าเทียม : เริ่มเห็นแสงสว่างที่ปลายทาง	14

สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน 10 ถดถอย ปี 2565

1. การจำกัดเสรีภาพการแสดงออก การชุมนุม การคุกคามและสอดแนมผู้ที่เห็นต่างจากรัฐบาลอย่าง ต่อเนื่อง.....	15
2. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 : กระบี่สิทธิมนุษยชน.....	18
3. สิทธิในกระบวนการยุติธรรม: การนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวและทำแผนประกอบคำรับสารภาพ	19
4. สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหา : หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด?.....	20
5. สิทธิในชีวิต : กรณีหนองบัวลำภู.....	22
6. สิทธิชุมชน : สิทธิที่ควรก้าวหน้าแต่ต้องถดถอย.....	23
7. สิทธิของผู้ลี้ภัย : ผู้ลี้ภัยชาวพม่า – รัฐไทยผลักดันกลับ.....	24
8. สิทธิเด็กเล็ก : เงินอุดหนุนเด็กเล็กถ้วนหน้า กับคำสัญญาลมปาก	27
9. สิทธิผู้หญิง เด็ก คนพิการ กับการล่วงละเมิดทางเพศ	28
10. คณะรัฐมนตรี มีมติแก้ไขพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2558 ยกเลิกการเลือกตั้งคณะกรรมการ.....	29
ภาคผนวก.....	30

คำนำ

รายงานสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน 10 เดือน ก้าวหน้า 10 ถดถอย ประจำปี พ.ศ.2565 จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทยในรอบปี 2565 และเผยแพร่รายงานเป็นข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะ อันจะเป็นการสร้างความตระหนักในสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่ควรได้รับการเคารพ (Respect) การปกป้องคุ้มครอง (Protect) และการทำให้เกิดขึ้นจริง (Fulfill) ในสังคมไทย

รายงานฉบับนี้ใช้กรอบแนวคิดสิทธิเสรีภาพ และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กติการะหว่างประเทศ และอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติที่ประเทศไทยให้การรับรอง เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรอบปี 2565 ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยรัฐ ภาครัฐกิจ หรือภาคประชาสังคม

เมื่อพิจารณาจากการใช้เกณฑ์ดังกล่าว ถึงความก้าวหน้า พบว่า ในช่วงปี 2565 มีเพียงไม่กี่เรื่อง ซึ่งเป็นความโดดเด่นที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม ได้แก่ การมีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนในการป้องกันปราบปรามการทรมาน การบังคับให้บุคคลสูญหาย การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การปรับโทษทางอาญาเป็นปรับเป็นพินัย การเข้าถึงการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของแรงงานข้ามชาติ การสมรสเท่าเทียมและการยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัย เป็นต้น

และ ยังพบว่าในรอบปี 2565 สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนที่ถดถอย ในเรื่องต่าง ๆ หลายเรื่อง อาทิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุม การเสนอความเห็นต่อนโยบายรัฐ และความคิดเห็นทางการเมือง การคุกคาม ความรุนแรง การเลือกปฏิบัติต่อสตรี คนพิการและกลุ่ม LGBT การกระทำละเมิดต่อชีวิต สิทธิชุมชน ตลอดจนสิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในความปลอดภัยของผู้ลี้ภัย การมีส่วนร่วมของแรงงานในระบบประกันสังคม ที่ยังคงเป็นประเด็นที่ยังไม่มีความคืบหน้าในสังคมไทย

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลที่ปรากฏในรายงานสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน 10 (ก้าวหน้า) เดือน 10 (ถดถอย) ด้อย ฉบับนี้ จะเปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในปี พ.ศ.2565 ซึ่งควรนำไปสู่การถอดบทเรียนและการประเมินตนเองของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อทำให้เกิดพัฒนาการที่ดีขึ้นในการส่งเสริมประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพของประชาชน และการเคารพสิทธิมนุษยชนในปีต่อไป

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)

แถลง ณ วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2565

หลักเกณฑ์การพิจารณาสถานการณ์สิทธิมนุษยชน 10 ก้าวหน้า 10 ถดถอย

เนื่องในวันสิทธิมนุษยชนสากลและวันรัฐธรรมนูญของไทย 10 ธันวาคม ของทุกปี สสส. และเครือข่ายองค์กรสิทธิมนุษยชน ร่วมกันรวบรวมสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในรอบปี 2565 เพื่อที่จะเป็นการทบทวนและติดตามสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งที่เป็นประเด็นก้าวหน้า 10 และประเด็นถดถอย 10 สำหรับปี 2565 นี้ นับเป็นโอกาสที่จะทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในรอบปี ที่จะช่วยให้มีการติดตามและตรวจสอบเรื่องดังกล่าว และเป็นการจัดทำรายงานสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อรายงานต่อสาธารณะรัฐบาล ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน ตลอดจนติดตามกรณีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การแก้ไข หรือพัฒนาทางด้านสิทธิมนุษยชน อย่างครบถ้วน โดยมีกรอบ แนวคิดในการรวบรวมและจัดทำรายงานดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ

ที่ใช้เป็นแนวทางการพิจารณาจากสิทธิเสรีภาพที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ 2560 และกติการะหว่างประเทศ และอนุสัญญาทั้ง 9 ฉบับ (ซึ่งประเทศไทยได้ให้การรับรองแล้ว 7 ฉบับ) ดังต่อไปนี้

1. เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ และการสมาคม
2. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน
3. ความเสมอภาค การไม่เลือกปฏิบัติ
4. สิทธิในกระบวนการยุติธรรม
5. สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล หรือกลุ่มคนผู้ด้อยสิทธิหรือโอกาสที่จะเข้าถึงการบริการของรัฐ และเสรีภาพในการประกอบอาชีพ
6. สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา
7. สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน
8. สิทธิชุมชน สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ
9. ประชาธิปไตย

ด้วยเหตุที่สิทธิเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญให้การรับรอง เจ้าหน้าที่รัฐจึงมีหน้าที่จะต้องทำให้สิทธิดังกล่าวเกิดผลขึ้นในทางความเป็นจริง ในการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่รัฐจึงมีหน้าที่ในการเคารพ ให้การปกป้องคุ้มครองและทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนบรรลุผล ด้วยการกำหนดนโยบาย ออกกฎหมาย กำหนดแผนงานหรือโครงการ รวมทั้งสร้างหลักประกันสิทธิโดยการสถาบันตุลาการซึ่งมีความเป็นอิสระและเป็นกลางอย่างแท้จริง

1. ประเด็น 10 ก้าวหน้า (มีการสร้างบรรทัดฐาน มีผลอย่างต่อเนื่องระยะยาว)

- 1.1 มีการออก กฎหมาย กฎ หรือระเบียบ ที่มีความก้าวหน้าในประเด็นสิทธิมนุษยชน
- 1.2 มีนโยบายหรือแผนงานรับรองประเด็นสิทธิมนุษยชนใหม่

1.3 มีคำพิพากษาของศาลที่ประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน(ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม)

1.4 มีการพัฒนาสิทธิโดยประชาชน

2. ประเด็น 10 ถดถอย (มีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อเนื่อง หรืออย่างเป็นระบบ)

2.1 มีการออกกฎหมาย กฎ หรือระเบียบที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

2.2 มีนโยบายหรือแผนงานที่ส่งผลกระทบต่อการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

2.3 มีคำพิพากษาของศาลที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิเสรีภาพของประชาชน(ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม)

2.4 มีการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

3. แนวทางการจัดทำรายงานและรวบรวมข้อมูล

3.1 ให้ตัวแทนองค์กรสิทธิมนุษยชน องค์กรวิชาการ และทุกภาคส่วนในสังคม มีส่วนร่วม

3.2 มีที่มาของข้อมูล สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้

3.3 มีตัวชี้วัดประเด็นสิทธิมนุษยชนตามกรอบที่กำหนดไว้ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกฎหมาย นโยบาย ที่ส่งผลกระทบต่อทางหลักการ หรือการปฏิบัติต่อกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ทำให้ได้รับสิทธิ หรือไม่ได้รับสิทธิ เป็นต้น

สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน 10 ก้าวหน้า ปี 2565

1. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสุญหาย พ.ศ. 2565

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสุญหาย พ.ศ. 2565 จะมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 120 วัน นับแต่วันที่ 25 ตุลาคม 2565 โดยกฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์ที่จะบัญญัติให้สอดคล้องตามพันธกรณีระหว่างประเทศ 2 ฉบับ คือ อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการประตบตี หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร่มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT) และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการบังคับให้หายสาบสูญ (International Convention for the Protection of all Persons from Enforced disappearance : CED) ที่ประเทศไทยมีอยู่ เพื่อคุ้มครองประชาชนจาก “การทรมาน การกระทำที่โหดร้าย ไร่มนุษยธรรม หรือย่ำยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการกระทำให้อับชยสุญหาย” ที่เกิดจากการกระทำหรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่รัฐ และปราบปรามการกระทำผิดของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่กระทำต่อบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ จากการทรมาน การกระทำที่โหดร้าย ไร่มนุษยธรรม หรือย่ำยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการกระทำให้อับชยสุญหาย และให้หมายควมรวมถึงสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยา ซึ่งมีได้จดทะเบียนสมรส ผู้อุปการะและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ถูกกระทำให้อับชยสุญหาย หรือการควบคุมตัว การจับ คุมตัว ชัง กักตัว กักขัง หรือกระทำด้วยประการอื่นใด ในทำนองเดียวกันอันเป็นการจำกัดเสรีภาพในร่างกายของบุคคลให้เกิดความเจ็บปวดหรือ ความทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงแก่ร่างกายหรือจิตใจ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด (1) ให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพจากผู้ถูกกระทำหรือบุคคลที่สาม (2) ลงโทษผู้ถูกกระทำเพราะเหตุอันเกิดจากการกระทำ หรือสงสัยว่ากระทำของผู้นั้น หรือบุคคลที่สาม (3) ช่มชู้หรือชู้เชิณผู้ถูกกระทำ หรือบุคคลที่สาม (4) เลือกปฏิบัติไม่ว่ารูปแบบใด

ในระหว่างขั้นตอนการลงมติของสภาผู้แทนราษฎรภายหลังจากวุฒิสภาส่งร่างกฎหมายดังกล่าวกลับมาให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติ สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบด้วยคะแนน 287 เสียง ไม่เห็นชอบ 1 เสียง ไม่ลงคะแนน 1 เสียง แสดงให้เห็นว่ากฎหมายดังกล่าวได้รับการยอมรับอย่างท่วมท้นโดยประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นกฎหมายที่ภาคประชาชนให้การยอมรับ นำไปสู่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่สามารถเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง อันเป็นการยกระดับความก้าวหน้าด้านสิทธิมนุษยชนของไทยอีกระดับ

อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ยังมีรายละเอียดบางประการที่ต่ำกว่ามาตรฐานตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และอนุสัญญาคุ้มครองบุคคลจากการถูกบังคับให้หายสาบสูญ เช่น ขาดความผิดฐานย่ำยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขาดข้อห้ามไม่ให้มีโทษกรรมผู้ก่อการทรมานหรือบังคับหายสาบสูญ ไม่ได้กำหนดให้ผู้แทนผู้เสียหายจากการทรมานฯ และหายสาบสูญโดยถูกบังคับเป็นกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง ไม่ให้บันทึกวิดีโอระหว่างควบคุมตัวให้อำนาจกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพียงแคในการตรวจสอบการทรมานฯ และการบังคับหายสาบสูญจากการรับเรื่องร้องเรียนแต่ไม่ไปถึงการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่คณะกรรมการได้พบเห็น ขาดการห้ามไม่ให้ศาลยอมรับพยานหลักฐานจากข้อความอันมาจากการทรมานฯ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นอีกขั้นตอนถัดไปในการดำเนินการแก้ไขพรบ.ดังกล่าวให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากขึ้น

ซึ่งเป็นกฎหมายที่ภาคประชาชนให้การยอมรับ นำไปสู่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่สามารถเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง อันเป็นการยกระดับความก้าวหน้าด้านสิทธิมนุษยชนของไทยอีกระดับ

2. ความยุติธรรมจะยุติธรรมเมื่อคดีไม่ล่าช้า : พระราชบัญญัติกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2565

ปัญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนได้รับรองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจของรัฐต่อการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายไว้ใน ข้อ 8 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ข้อ 14 (ค) รับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 68 ได้กำหนดหน้าที่ให้รัฐจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และมาตรา 188 วรรคสอง ก็ได้บัญญัติให้ผู้พิพากษาและตุลาการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง ประกอบกับมาตรา 258 ง (1) บัญญัติให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน แต่ในความเป็นจริงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่กระบวนการตำรวจ อัยการ และศาล ยังมีต้นทุนที่สูงหรือยังเป็นความยุติธรรมที่มีราคาแพง การไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายของประชาชนผู้ด้อยโอกาส จนมีคำกล่าวที่กลายเป็นสุภาษิตกฎหมายที่ว่า **“ความยุติธรรมที่ล่าช้าคือความยุติธรรม (justice delayed is justice denied)”** ซึ่งเป็นสุภาษิตกฎหมายที่รับรู้โดยทั่วไปของนักกฎหมายและประชาชนในระดับสากล

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดกำหนดให้มีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมตามมาตรา 258 ง ซึ่งใน (1) และหลักการสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศดังกล่าวข้างต้น รัฐสภาของไทยได้ให้ความเห็นชอบในการตราพระราชบัญญัติกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2565 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และจะมีผลบังคับใช้หลังวันประกาศแก้ไขวัน

ความในมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2565 ได้กำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอันได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ศาล องค์กรอัยการ และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา กำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จในการพิจารณาเรื่องในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินงานที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน มาตรา 7 ยังได้กำหนดให้ผู้บังคับบัญชากำกับดูแลการดำเนินงานของผู้รับผิดชอบ มีอำนาจพิจารณาดำเนินการทางวินัย และมาตรา 9 กำหนดให้หน่วยงานจัดให้มีผู้รับผิดชอบ เป็นการเฉพาะเพื่อรับเรื่องในกรณีที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากความล่าช้า และให้ตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงาน แล้วแจ้งผลการตรวจสอบไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง

การกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมให้ชัดเจนขึ้นดังกล่าว ทำให้ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการสามารถวางแผนในการดำเนินชีวิตของตนได้ล่วงหน้า จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งผลให้การอำนวย

ความยุติธรรมของรัฐมีความเป็นธรรมมากขึ้น จึงเป็นความก้าวหน้าที่น่าเป็นจุดเด่นสำคัญด้านสิทธิมนุษยชนของ ไทยในปีนี้

2. พระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัย พ.ศ. 2565 : ขจัดการเลือกปฏิบัติ ลดความเหลื่อมล้ำ และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2565 พระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัย พ.ศ. 2565 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งจะมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 240 วันนับแต่วันประกาศ ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 ได้บัญญัติให้รัฐกำหนดโทษอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง ประกอบกับแผนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายได้กำหนดให้มีการปรับปรุงกฎหมายในการกำหนดโทษอาญาให้เหมาะสมกับสภาพความผิดหรือกำหนดมาตรการลงโทษให้เหมาะสมกับการกระทำความผิด และฐานะของผู้กระทำความผิดเพื่อมิให้บุคคลต้องรับโทษหนักเกินสมควรหรือต้องรับภาระในการรับโทษที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากระยะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน

เนื่องจากกรณีที่กฎหมายกำหนดโทษปรับ ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยสามารถชำระค่าปรับได้ แต่ผู้มีฐานะยากจนและไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับได้จะถูกกักขังแทน ค่าปรับอันกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างรุนแรงประกอบกับเมื่อคำนึงถึงข้อห้ามหรือข้อบังคับที่กฎหมายกำหนดให้ประชาชนต้องปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติแล้ว จะพบว่ามีข้อห้ามหรือข้อบังคับจำนวนมากอาจรุกล้ำเข้าไปในสิทธิพื้นฐานหรือสร้างภาระอันเกินสมควรแก่ประชาชน และนับวันจะมีกฎหมายตราออกมากำหนดการกระทำให้เป็นความผิดมากขึ้น

มีหลายกรณีประชาชนกลายเป็นผู้กระทำความผิดเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ บางกรณีกระทำไปเพราะความยากจนเหลือทนทาน และเมื่อได้กระทำความผิดแล้ว ก็ต้องถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น ถูกจับกุม คุมขัง พิมพ์ลายนิ้วมือและลงบันทึกประวัติอาชญากรเป็นประวัติติดตัวตลอดไป และในที่สุดไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่กระบวนการที่กล่าวมาย่อมสร้างรอยต่างให้เกิดแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ถ้ามีทางใดที่จะป้องกันมิให้ประชาชนจะต้องตกเข้าสู่กระบวนการนั้นได้ จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนและขจัดความเหลื่อมล้ำในสังคมลงได้ตามสมควร แม้ว่าการกำหนดมาตรการอันเป็นโทษที่ผู้กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีเพื่อให้กฎหมายมีสภาพบังคับ แต่โทษนั้นก็ไม่จำเป็นต้องใช้โทษอาญาเสมอไป ซึ่งนานาประเทศได้เริ่มปรับเปลี่ยนบทลงโทษจากความผิดอาญาเป็นมาตรการอื่นที่มีโทษอาญามากขึ้นรวมทั้งการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา เช่น การคุมประพฤติ ทัณฑ์ขังสมควรที่ประเทศไทยจะพัฒนากฎหมายไทยให้สอดคล้องกับนานาประเทศ และเกิดประโยชน์แก่ประชาชนยิ่งขึ้น โดยปรับเปลี่ยนโทษอาญาบางประการที่มุ่งต่อการปรับเป็นเงินตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติเปลี่ยนเป็นมาตรการปรับเป็นพินัยที่สร้างขึ้นใหม่ไม่ให้มีสภาพเป็นโทษอาญาโดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้ใช้ดุลพินิจกำหนดค่าปรับที่ต้องชำระให้เหมาะสมกับสภาพความร้ายแรงแห่งการกระทำและฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดให้สอดคล้องกันและในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีเงินชำระค่าปรับ อาจขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนการชำระค่าปรับได้ โดยไม่มีการกักขังแทนค่าปรับดังเช่นที่เป็นอยู่ในคดีอาญา

การเปลี่ยนสภาพบังคับไม่ให้เป็นโทษอาญาโดยกำหนดวิธีการดำเนินการขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะนี้ ย่อมจะช่วยให้ประชาชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางอาญา และไม่มีประวัติอาชญากรรมติดตัวอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จะเปิดโอกาสทางกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมและจัดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตามเจตนารมณ์ของมาตรา 77 และมาตรา 258 ค. ด้านกฎหมาย (1) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและแผนการปฏิรูปประเทศ ด้านกฎหมาย นอกจากนั้นสำหรับกฎหมายบางฉบับที่กำหนดให้มีโทษทางปกครอง แต่บัญญัติให้ฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาเพื่อบังคับชำระค่าปรับทางปกครองไว้แล้ว สมควรเปลี่ยนโทษดังกล่าวเป็นมาตรการปรับเป็นพินัยเช่นเดียวกัน

4. พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2565 : แม้ถูกเลื่อนแต่ก็มีผลบังคับใช้แล้ว เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2565

พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2565 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2565 หลังจากเลื่อนการประกาศใช้มาแล้ว 2 ปี พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล หรือ PDPA มาจากคำว่า Personal Data Protection Act B.E. 2562 (2019) เป็นกฎหมายที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนว่าข้อมูลส่วนบุคคลจะถูกนำไปใช้อย่างเป็นธรรม โปร่งใส และได้รับการดูแลให้มีการนำข้อมูลไปใช้งานในทางที่ผิด ทั้งกำหนดให้การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลใด ต้องมีการขออนุญาตจากเจ้าของข้อมูลหรือตามที่มีการบัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญคุ้มครองประชาชนในยุคนี้ที่มีความสำคัญและสอดคล้องกับสถานการณ์ของโลกดิจิทัลที่มีการใช้ข้อมูลของประชาชนที่จะได้รับความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน โดยมีสาระสำคัญ ๆ ของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เป็นสำคัญและเป็นเรื่องใหม่สำหรับปีนี้ หลังจากเลื่อนการบังคับใช้มา 2 ปี โดยกฎหมายฉบับนี้ได้คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลเป็นข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่ทำให้สามารถระบุตัวบุคคลนั้นได้
2. ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องดำเนินการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลตามวัตถุประสงค์ที่ได้แจ้งเอาไว้ก่อน หรือในขณะเก็บรวบรวม
3. ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลเท่าที่จำเป็นภายใต้วัตถุประสงค์อันชอบด้วยกฎหมาย
4. ความยินยอมเป็นฐานการประมวลผลฐานหนึ่งเท่านั้น และ “ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล” มีหน้าที่ในการกำหนดฐานการประมวลผลให้สอดคล้องกับลักษณะการประมวลผลและความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้ควบคุมข้อมูล” กับ “เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล”
5. ในการขอความยินยอมทุกครั้งที่มีการขอความยินยอมผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลต้องคำนึงอย่างที่สุดในความเป็นอิสระของ “เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล”
6. เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล มีสิทธิและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายในเรื่องสำคัญ ๆ
7. การประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลที่อยู่ในประเทศไทยได้รับความคุ้มครองไม่ว่าจะมีสัญชาติใดก็ตาม

8. เมื่อมีการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งมีความเสี่ยงสูงที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลมีหน้าที่แจ้งเหตุการณ์ละเมิดให้เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลทราบพร้อมกับแจ้งแนวทางการเยียวยาโดยไม่ชักช้า

9. ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล มีหน้าที่จัดทำบันทึกการกิจกรรม เพื่อให้สำนักงานสามารถตรวจสอบได้ โดยจะบันทึกเป็นหนังสือหรือระบบอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้

10. เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล มีสิทธิร้องเรียนต่อคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญในกรณีที่มีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม PDPA หรือ ประกาศฯ ที่ออกตาม PDPA ทั้งนี้ กระบวนการร้องเรียนเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการฯ ประกาศกำหนด

5. สิทธิของผู้เสียหายซึ่งเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย : ศาลอุทธรณ์ถอนคำวินิจฉัยคณะกรรมการพิจารณา ค่าตอบแทนผู้เสียหายคดีอาญาไม่ให้ค่าตอบแทนกรณีผู้เสียหายแรงงานข้ามชาติหญิง เยื้อถูกข่มขืน ที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2565 ศาลอุทธรณ์กลาง อ่านคำพิพากษาเพิกถอนคำวินิจฉัย คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนค่าเสียหายคดีอาญา หลังคณะกรรมการยื่นตามอนุกรรมการของกระทรวงยุติธรรม ยกคำขอค่าตอบแทนผู้เสียหายคดีอาญาของแรงงานข้ามชาติหญิง เยื้อถูกข่มขืน โดย ศาลฯ ชี้ว่าการเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่ได้เป็นต้นเหตุให้ผู้เสียหายถูกข่มขืนกระทำชำเรา

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.) รายงานว่าสืบเนื่องจากกรณีแรงงานข้ามชาติหญิง รายหนึ่งที่เข้าเมืองโดยไม่ผ่านช่องทางที่ถูกต้องตามกฎหมาย ถูกคนร้ายข่มขืนกระทำชำเรา และเดินทางไปร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน เธอได้ยื่นขอรับเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายคดีอาญา เนื่องจากเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ตาม พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยได้

คณะอนุกรรมการของกระทรวงยุติธรรม กลับมีคำสั่งยกคำขอ ไม่จ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายให้ โดยอ้างว่า “เป็นแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย” จึงไม่มีสิทธิรับเงินดังกล่าว ผู้เสียหายจึงได้ยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนค่าเสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา แต่คณะกรรมการฯ ยังคงยืนตามวินิจฉัยเดิมของคณะอนุกรรมการฯ เป็นคำวินิจฉัยที่ 213/2564 ลงวันที่ 13 กันยายน 2564

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.) ร่วมกับภาคีเครือข่ายโครงการส่งเสริมการเข้าถึงบริการและความคุ้มครองของแรงงานหญิงข้ามชาติ (Services & Access) ร่วมกันช่วยเหลือ และพาแรงงานหญิงอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์กลาง ให้เพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ โดยศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 3 บัญญัติให้ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนเองมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น แต่การเข้ามาในราชอาณาจักรไทยโดยผิดกฎหมายไม่ได้เป็นต้นเหตุให้ถูกข่มขืนกระทำชำเราอันจะทำให้ผู้ยื่นคำขอมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ศาลจึงไม่เป็นพ้องกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ และมีคำสั่งให้คณะกรรมการฯ พิจารณาวินิจฉัยกำหนดค่าตอบแทนผู้เสียหายแก่ผู้เสียหาย ซึ่งที่ผ่านมาแรงงานข้ามชาติมักถูก

เลือกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของไทย มีหลายกรณีที่แรงงานที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ถูกปฏิเสธจากกระทรวงยุติธรรมไม่จ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายให้ โดยอ้างว่าเป็นผู้ที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ทั้งๆ ที่การเข้าเมืองของแรงงานไม่เกี่ยวข้องอะไรกับการกระทำผิดที่ทำให้แรงงานตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเลย ดังนั้น คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ในคดีนี้ จึงเป็นการยืนยันว่า รัฐมีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองบุคคลทุกคนบนผืนแผ่นดินนี้ จากอาชญากรรม แม้จะเป็นแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่หากตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมร้ายแรง รัฐจะต้องชดเชยเยียวยา อย่างน้อยโดยการจ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหาย อันเป็นการเยียวยาเบื้องต้นให้แก่ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นใคร คำพิพากษานี้จึงเป็นการสร้างบรรทัดฐานที่เน้นย้ำเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 บน “หลักการไม่เลือกปฏิบัติ” ตามมาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 และข้อ 2 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่ไทยเป็นรัฐภาคี ซึ่งเป็นพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน

ต่อมากระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการยกเลิกระเบียบที่กำหนดเงื่อนไขดังกล่าว เพื่อให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์

แหล่งที่มาของข้อมูล

-[ประชาไท](#) / [ข่าว](#) Submitted on Fri, 2022-07-15 14:24

-ศาลอุทธรณ์ ถนนรัชดาภิเษก (ที่มา เว็บไซต์ [ศาลอุทธรณ์](#)) คำ 1674/254 แดง 5431/2565

-มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.)

6. ไม่มีข้อความใดในกฎหมายที่แบ่งแยกระหว่างลูกจ้างที่มีสัญชาติไทยกับลูกจ้างที่ไม่มีสัญชาติไทย : ศาลแรงงานภาค 5 พิพากษาเพิกถอนมติคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง กรณีมีคำสั่งไม่อนุมัติจ่ายเงินจากกองทุนแก่แรงงานข้ามชาติ 35 คน การเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากสถานะทางกฎหมายของลูกจ้าง

เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2565 ศาลแรงงานภาค 5 ได้อ่านคำพิพากษาในคดีที่ลูกจ้างแรงงานข้ามชาติจำนวน 35 คน เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง และผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ในคดีหมายเลขดำที่ ร 212-246/2564 เพื่อขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนมติคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง มีคำสั่งไม่อนุมัติจ่ายเงินจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง เพื่อบรรเทาความเสียหายให้แก่ลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ

ศาลพิพากษาว่า

1. เนื่องจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานสากล จึงมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองลูกจ้างทุกคน โดยไม่มีข้อความใดแบ่งแยกระหว่างลูกจ้างที่มีสัญชาติไทยกับลูกจ้างที่ไม่มีสัญชาติไทย

2. ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 126 และ 134 กำหนดให้คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา โดยจะต้องพิจารณาตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ซึ่งคณะกรรมการฯ เป็นจำเลยในคดีนี้ได้เบิกความยอมรับว่า “คุณสมบัติของแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเป็นโจทก์ในคดีนี้ เข้าเงื่อนไขทุกประการแล้วตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง พ.ศ.

2560 แต่เนื่องจากมีหนังสือเวียนเลขที่ รง.0507/ว006876 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2558 กำหนดว่าแนวทางพิจารณาของคณะกรรมการกองทุนนั้น ลูกจ้างจะเข้าถึงสิทธิในกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างได้นั้น จะต้องมิ สถานะการเข้าเมืองที่ชอบด้วยกฎหมาย”

3. ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า ลูกจ้างทำงานกับนายจ้างที่มีชื่อไม่ตรงตามที่ระบุในใบอนุญาตทำงานจึง ถือว่าลูกจ้างเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่เข้าเงื่อนไขการเข้าถึงสิทธิในกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างที่ระบุไว้ใน หนังสือเวียนฯ

ศาลเห็นว่า ปัจจุบัน มีระเบียบคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง พ.ศ. 2560 นั้นเป็นคนละส่วน ดังนั้น จำเลยไม่สามารถจะยกเหตุดังกล่าวมาปฏิเสธการจ่ายเงินสงเคราะห์ลูกจ้างให้แก่โจทก์ ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่า แนวปฏิบัติตามหนังสือเวียนเลขที่ รง.0507/ว006876 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2558 เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ การจ่ายเงินสงเคราะห์ให้แก่ลูกจ้างต่างดาว ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างว่าด้วยการ จ่ายเงินสงเคราะห์ อัตราเงินที่จะจ่ายและระยะเวลาการจ่าย พ.ศ. 2546 ซึ่งปัจจุบันได้มีการยกเลิกระเบียบฉบับ ดังกล่าวและให้การใช้ระเบียบคณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์ อัตราเงินที่ จะจ่ายและระยะเวลาการจ่าย พ.ศ.2560 แทน ซึ่งยังไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินสงเคราะห์ การ ที่จำเลยมีมติไม่อนุมัติให้จ่ายเงินสงเคราะห์ให้แก่ลูกจ้างที่เป็นแรงงานข้ามชาติ โดยอ้างกฎเกณฑ์เดิมที่มีการ ยกเลิกแล้ว จึงเป็นการออกคำสั่งที่เกินเลยไปกว่ากฎหมายกำหนด จึงพิพากษาให้เพิกถอนมติไม่อนุมัติจ่ายเงิน จากกองทุนของจำเลย และสั่งให้จำเลยและจำเลยร่วมจ่ายเงินสงเคราะห์ให้แก่โจทก์ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติทั้ง 35 คน ตามฟ้อง

คดีนี้สืบเนื่องจากมูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่ ลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ จำนวน 35 คน ซึ่งเป็นลูกจ้างของบริษัทรับเหมาบริการทำความสะอาดของโรงพยาบาล รัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ค้างจ่ายค่าจ้างคนงาน ทำให้ลูกจ้างไม่ได้รับค่าจ้างและเงินชดเชย กระทั่งได้ยื่น คำร้องต่อพนักงานตรวจแรงงาน สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จังหวัดเชียงใหม่ และในวันที่ 8 กันยายน 2563 พนักงานตรวจแรงงานได้มีคำสั่งเลขที่ ชม 0029/4346 ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างและค่าชดเชย ให้แก่แรงงานทั้งหมดเป็นเงิน 1,097,620 บาท (หนึ่งล้านเก้าหมื่นเจ็ดพันหกร้อยยี่สิบบาทถ้วน)

ภายหลังจากที่นายจ้างทราบคำสั่งพนักงานตรวจแรงงานแล้ว นายจ้างไม่ได้อุทธรณ์คำสั่งภายใน 30 วัน จึงทำให้คำสั่งของพนักงานตรวจแรงงานเป็นที่สุด แรงงานทั้งหมดซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการไม่ได้รับค่าจ้าง จึงได้ยื่นคำร้องขอรับเงินสงเคราะห์ลูกจ้างจากกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ณ สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครอง แรงงานจังหวัดเชียงใหม่ แต่คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง มีมติไม่อนุมัติการจ่ายเงินสงเคราะห์ลูกจ้าง ให้กับลูกจ้างจำนวน 35 คน ที่เป็นแรงงานข้ามชาติทั้งหมด มีเพียงลูกจ้างสัญชาติไทยเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ ได้รับเงินสงเคราะห์ลูกจ้าง โดยหนังสือแจ้งผลเพียงแต่ระบุว่า และลูกจ้างแรงงานข้ามชาติกรณีนี้ไม่เป็นไปตาม เงื่อนไขหนังสือเวียนเลขที่ รง.0507/ว006876 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2558 เท่านั้นแต่ไม่ได้ระบุเหตุผลและ อ้างอิงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หลังจากศาลรับฟ้องโจทก์แล้วนั้น ศาลแรงงานภาค 5 ได้เรียกผู้ว่าราชการ จังหวัดเชียงใหม่เข้ามาเป็นจำเลยร่วมด้วยเนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาในส่วนเงินสงเคราะห์กรณีค่าชดเชย

ประเด็นนี้ มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา เห็นว่าแรงงานทุกคนที่ทำงานในประเทศไทยควรมี สิทธิเข้าถึงและได้รับการเยียวยา ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 และตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 27 วรรคสาม บัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล อีกทั้ง อนุสัญญาาระหว่าง ประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบที่ประเทศไทยเป็นรัฐภาคีนั้น คณะกรรมการ

ขจัดการเลือกปฏิบัติฯ ได้เผยแพร่ข้อสังเกตเชิงสรุปต่อรายงานของประเทศไทยว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติฯ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2564 ย่อหน้าที่ 32 ระบุ “ให้รัฐภาคีเพิ่มความพยายามในการปรับปรุงสภาพการทำงานและความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติและครอบครัวของพวกเขา อันได้แก่การสร้างความตระหนักในสิทธิและชี้แจงวิธีร้องทุกข์ให้แก่บรรดาแรงงานข้ามชาติและสมาชิกครอบครัว รวมถึงเสริมความเข้มแข็งในการทำงานของพนักงานตรวจแรงงาน โดยเฉพาะในภาคส่วนที่มีแรงงานข้ามชาติเป็นจำนวนมาก นำนายจ้างที่กดขี่แรงงานเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและให้มีการชดเชยแก่ผู้เสียหาย...” ดังนั้นกระทรวงแรงงานจึงต้องทบทวนและเพิกถอนแนวปฏิบัติต่างๆ ที่มีลักษณะของการกีดกันการเข้าถึงการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างและมีการเลือกปฏิบัติ

7. รัฐพลลือการผลิตเพื่อการค้าและการบริโภค

การประกอบอาชีพเป็นเสรีภาพที่รัฐทุกรัฐต่างรับรองการมีเสรีภาพนี้ของพลเมือง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับก็ได้รับรองเสรีภาพนี้เช่นกัน โดยฉบับปัจจุบันได้รับรองเสรีภาพในการประกอบอาชีพไว้ในมาตรา 40 ทั้งได้กำหนดว่าการจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกันหรือจัดการกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพื่อยุติการที่จำเป็นหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และเมื่อเป็นเสรีภาพที่รัฐได้ให้การรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดแล้ว รัฐจึงมีหน้าที่ที่จะต้องทำให้ประชาชนใช้เสรีภาพดังกล่าวได้ในความเป็นจริง

แม้เสรีภาพในการประกอบอาชีพจะเป็นเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญได้รับรอง แต่การผลิตสุราซึ่งเป็นเครื่องดื่มที่มีอยู่คู่กับมนุษย์มาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ ทั้งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม แต่ในประเทศไทยการผลิตสุราก็กลับเป็นสิ่งที่ควบคุมโดยรัฐ และมีการผูกขาดการผลิตโดยกลุ่มทุนใหญ่ไม่กี่รายของประเทศ ซึ่งการควบคุมและผูกขาดดังกล่าวเคยเป็นประเด็นพิพาททางกฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพในการประกอบอาชีพที่มีไปถึงศาลรัฐธรรมนูญภายหลังการเกิดขึ้นของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยที่ผ่านมาการผลิตสุราของประชาชนถูกจำกัดโดยกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลังซึ่งอ้างอำนาจตามกฎหมายเกี่ยวกับภาษีสรรพสามิต ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับจำนวนทุน ขนาดเครื่องจักร และปริมาณในการผลิตสุราไว้ ส่งผลให้ประชาชนทั่วไปหรือผู้ประกอบการรายย่อยไม่สามารถที่จะผลิตสุราได้ จึงเป็นการสร้างอุปสรรคในการเข้าถึงการเสรีภาพในการประกอบอาชีพอันเป็นเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

เพื่อที่จะปลดลือการผลิตสุราในปีที่ผ่านมาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้การเสนอร่างกฎหมายที่เรียกกันว่า “พระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า” เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลได้ลงมติรับหลักการจนกระทั่งร่างกฎหมายดังกล่าวจะลงมติในวาระสามซึ่งเป็นการให้ความเห็นชอบ ในระหว่างนั้นมีข่าวว่านายกรัฐมนตรีไม่ยอมให้ร่างกฎหมายดังกล่าวผ่านออกมาบังคับใช้และรัฐบาลโดยกระทรวงการคลังได้ชิงออกกฎกระทรวงการผลิตสุรา พ.ศ. 2565 ออกมาเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2565 จึงส่งผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ลงมติไม่ผ่านร่าง “พระราชบัญญัติสุราก้าวหน้า” ดังกล่าว

กฎกระทรวงการผลิตสุรา พ.ศ. 2565¹ ปรับปรุงคุณสมบัติผู้ขออนุญาตการผลิต ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงการกำหนดกำลังการผลิตขั้นต่ำ และยังเพิ่มเติมขั้นตอนและวิธีการในการขออนุญาตให้สามารถยื่นคำขอรับใบอนุญาตผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ จึงเป็นการออกกฎกระทรวงออกมาเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถ

เข้าถึงการผลิตสุราได้ง่ายขึ้น จึงนับเป็นความก้าวหน้าเกี่ยวกับเสรีภาพในการประกอบอาชีพประการหนึ่งซึ่งเป็นข้อเด่นในเรื่องสิทธิมนุษยชนในปี 2565

8. สิทธิในความเสมอภาคระหว่างเพศ : เนติบัณฑิตสภาและสหภาพนายความเลือกปฏิบัติ

คณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ได้วินิจฉัยกรณีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ เนื่องจากข้อบังคับสหภาพนายความ พ.ศ. 2529 และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2507 จำกัดสิทธิการสวามิภักดิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของนายความหญิง

เมื่อหลายปีที่ ผ่านมา เวลาสหภาพนายความหญิง ซึ่งเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาและสหภาพนายความ ถูกผู้พิพากษาตักเตือน ถูกดำเนินคดียื่น ถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจากเหตุแห่งการแต่งกาย หรือถูกห้ามว่าความ เนื่องจากสวมใส่กางเกงไปศาล เกิดขึ้นหลายต่อหลายครั้ง เนื่องจากกฎเกณฑ์ที่ไม่ชัดเจนของสหภาพนายความ ที่ระบุไว้ในข้อที่ 20 ของข้อบังคับสหภาพนายความว่าด้วยเรื่องมรรยาทนายความ ที่ให้สหภาพนายความหญิงต้อง “แต่งตามแบบสากลนิยม กระโปรงและเสื้อสีไม่ฉูดฉาด รองเท้าหุ้มส้น” รวมทั้งข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภาฯ หมวด 3 สิทธิของสมาชิก ข้อ 17 ที่กำหนดให้สหภาพนายความหญิงต้องแต่งกายด้วยกระโปรง โดยถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ สำหรับนายหญิงในการว่าความ

มีการลงรายชื่อกว่า 16,500 รายชื่อ จากนักกฎหมาย และประชาชนที่ร่วมลงชื่อสนับสนุนแคมเปญ "สหภาพนายความหญิงมีสิทธิสวมใส่กางเกงไปศาล" ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณะ อาทิ ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงประธานศาลฎีกา สหภาพนายความฯ และเนติบัณฑิตยสภา¹

ต่อมาสหภาพนายความหญิงที่เป็นผู้เสียหาย ได้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2565 เพื่อให้วินิจฉัยว่า ข้อบังคับของสหภาพนายความและเนติบัณฑิตยสภา ทั้ง 2 ฉบับ เป็นการเลือกปฏิบัติไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ โดยเรียกร้องให้แก้ไขข้อบังคับดังกล่าว

เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2565 คณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ² มีคำวินิจฉัยโดยอาศัยอำนาจตามความมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 วินิจฉัยว่าการบังคับใช้ข้อบังคับฯ หรือการกำหนดวิธีปฏิบัติของ ทั้ง 2 หน่วยงาน ต้องบังคับใช้ข้อบังคับ ในลักษณะที่ไม่เป็นการขัด หรือแย้งกับหลักการห้ามเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งเพศตามที่พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 ได้บัญญัติรับรองไว้ การกระทำภายใต้ข้อบังคับหรือวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการแต่งกายของผู้หญิงเมื่อสวมครุยขณะว่าความในศาลจะต้องไม่กำหนดข้อบังคับในลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิ แบ่งแยก กีดกัน หรือจำกัดสิทธิประโยชน์อื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ตามมาตรา 17 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 จึงมีคำสั่งให้ ทั้ง 2 หน่วยงาน ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ด้วยวิธีใดที่เห็นเหมาะสมปรับปรุงแก้ไขข้อบังคับ กฎ ระเบียบ ประกาศ หรือแนวปฏิบัติให้สอดคล้องตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 และไม่ขัดหรือแย้งกับหลักการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ เพื่อรับรองสิทธิสหภาพนายความหญิงให้สามารถสวมกางเกง หรือกระโปรงเมื่อสวมครุยขณะว่าความในศาลได้ เพื่อระงับและป้องกันมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่

¹ นิติธำป+สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน (สนส.)

² คำวินิจฉัยคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ เลขที่ 01/2565 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2565

เป็นธรรมชาติระหว่างเพศ ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน และเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ

9. สิทธิในการยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัย

หลังจากที่ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ฉบับที่ 28 พ.ศ.2564 ที่มีการแก้ไขให้ สิทธิในการยุติการตั้งครรภ์(หรือทำแท้ง)แก่ผู้หญิงที่อายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ ไว้ในมาตรา 301 ของประมวล กฎหมายอาญา ทั้งยังมีมาตรา305ที่กำหนดเงื่อนไขในกรณีการรับบริการยุติการตั้งครรภ์ที่ไม่เป็นไปตามมาตรา 301 ว่าหากรับบริการโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและตามหลักเกณฑ์ของแพทยสภา 5 กรณี ถือว่า ผู้กระทำไม่มีความผิด นั้นได้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่เป็น 7 กุมภาพันธ์เป็นต้นมา ซึ่งนับได้ว่าเป็นความก้าวหน้า ที่เครือข่ายภาคประชาสังคมได้ขับเคลื่อนเรียกร้องมาหลายสิบปี โดยมุ่งหวังให้เป็นการยกระดับสิทธิอนามัยเจริญ พันธ์ขั้นพื้นฐานของผู้ที่มีเพศกำเนิดเป็นหญิง แต่ปรากฏว่านับตั้งแต่วันที่กฎหมายฉบับใหม่ได้ประกาศบังคับใช้ ก็ยังมีกรณีของผู้ที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อมจำนวนมากไม่ได้รับการบริการจากสถานพยาบาล ถูกปฏิเสธการให้บริการ ทั้ง ยังไม่มีการดำเนินการส่งต่อผู้ประสงค์ยุติการตั้งครรภ์ไปยังสถานพยาบาลที่พร้อมให้บริการ เท่ากับว่ากฎหมาย ยังไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ ส่งผลให้มีผู้ที่เสียชีวิตจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี ในวันที่ 26 กันยายน 2565 ที่ผ่านมา ได้มีประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การตรวจ และรับคำปรึกษาทางเลือกในการยุติการตั้งครรภ์ ตามมาตรา 305(5) แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2565 ออกมาอย่างเป็นทางการแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่เครือข่ายภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนเรื่องสิทธิยุติการตั้งครรภ์ได้รอ คอยมาถึง 18 เดือน โดยมุ่งหวังว่า จะช่วยรองรับการปฏิบัติงานของบุคลากรทางด้านสาธารณสุข รวมถึง รับรองสิทธิของผู้ที่ตั้งครรภ์ที่จะเข้าถึงการให้คำปรึกษา และอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ของตนได้ อย่างอิสระบนฐานข้อมูลที่รอบด้าน ทั้งเรื่องผลกระทบทางด้านสุขภาพ รวมไปถึงสิทธิประโยชน์อื่นๆที่พึงได้รับ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ตัดสินใจยุติการตั้งครรภ์ หรือตัดสินใจตั้งครรภ์ หรือจำเป็นต้องตั้งครรภ์ต่อไป นอกจากนี้ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ(สปสช.)ยังได้บรรจุเรื่องบริการยุติการตั้งครรภ์ให้เป็นสิทธิประโยชน์ใน ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติแล้วด้วย

กระนั้น เนื่องด้วยประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่องการตรวจและรับคำปรึกษาทางเลือกในการยุติการ ตั้งครรภ์นั้น ยังเพ่งประกาศใช้ออกมาไม่นาน (มีผลบังคับใช้ภายใน30วันหลังประกาศในราชกิจจานุเบกษา เท่ากับว่ามีผลใช้บังคับจริง 26 ตุลาคม 2565) จึงยังคงต้องติดตามกันต่อไปว่า สิทธิการทำแท้งนั้นจะเกิด ผลสัมฤทธิ์เพียงใด และจะมีประชาชนที่เข้าไม่ถึงสิทธิในทางปฏิบัติอีกหรือไม่ ซึ่งประเด็นทั้งหมดเหล่านี้จะเป็น ตัวชี้วัดสำคัญถึงความก้าวหน้าของประเทศไทยในด้านความเสมอภาคทางเพศ และการประกันสิทธิเสรีภาพขั้น พื้นฐานของบุคคลตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน(UDHR) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือก ปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ(CEDAW) รวมถึงกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR)ด้วย

และที่สำคัญคือ เป้าหมายที่แท้จริงของการขับเคลื่อนสิทธิการเข้าถึงบริการยุติการตั้งครรภ์นั้น คือการ ยุติการครรภ์ด้วยกระบวนการที่ปลอดภัย ต้องไม่มีความผิดทางอาญาอย่างไม่มีเงื่อนไขและผู้ตั้งครรรภ์สามารถ เลือกตัดสินใจรับบริการเมื่อใดก็ได้ตลอดช่วงอายุครรภ์ ซึ่งนี่คือสิ่งที่กฎหมายได้มีการปรับปรุงแล้วแต่ยังไม่ถึง เป้าหมายที่แท้จริงของการเป็นสิทธิโดยสมบูรณ์ของประชาชน

10. สมรสเท่าเทียม : เริ่มเห็นแสงสว่างที่ปลายทาง

ภายหลังการเดินทางอันแสนยาวนานนับตั้งแต่ปี 2555 ที่เริ่มมีกระแสเรียกร้องสิทธิการสมรสของคนรักเพศเดียวกัน (Homosexual) จนกระทั่งเกิดร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตขึ้นในปี 2556 ซึ่งในเวลาต่อมา นำมาสู่ข้อถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในชุมชนผู้มีความหลากหลายทางเพศว่า การทำกฎหมายแยกเป็นอีกฉบับออกจากการสมรสตามสิทธิที่ชาย-หญิงมีตามกฎหมาย ถือเป็นการแบ่งแยกเลือกปฏิบัติหรือไม่ ทั้งสิทธิประโยชน์ ผลผูกพันทางกฎหมายในการจดทะเบียนเป็น “คู่ชีวิต” ก็มีไม่เท่ากับ “คู่สมรส” และข้อสังเกตว่าแนวทางตามร่างกฎหมายคู่ชีวิตอาจไม่รองรับผู้มีความหลากหลายทางเพศได้ครบถ้วนทุกอัตลักษณ์ทางเพศด้วย จนนำมาสู่การรณรงค์ให้แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) มาตรา 1448 เพื่อให้การ “จดทะเบียนสมรส” เป็นสิทธิที่คู่รักทุกเพศสภาพสามารถเข้าถึงได้ จนคำว่า #สมรสเท่าเทียม เกิดเป็นกระแสบนโลกออนไลน์มาตั้งแต่ช่วงก่อนการเลือกตั้งปี 2562 ที่มีหลายพรรคการเมืองได้หาเสียงในเรื่องนี้ แต่หลังการเลือกตั้งเสร็จสิ้น กลับมองไม่เห็นความหวังว่าการแก้ไข ป.พ.พ. มาตรา 1448 จะมีโอกาสเกิดขึ้น ซ้ำในปี 2564 ศาลรัฐธรรมนูญยังมีคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ที่วินิจฉัยกรณีมีคู่รักหญิงรักหญิงได้ร้องเรียนต่อศาลว่า ป.พ.พ. มาตรา 1448 ที่กำหนดให้ชายและหญิงเท่านั้นที่สามารถสมรสกันตามกฎหมายได้ เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งศาลได้วินิจฉัยว่า ป.พ.พ. มาตรา 1448 นั้นไม่ขัดรัฐธรรมนูญตามที่มีการมีการร้องมา โดยยกเหตุผลเรื่องการสืบสกุลอันเป็นหน้าที่ของเพศชายและหญิง ยิ่งทำให้กระแสเรียกร้องให้แก้กฎหมายเรื่องการสมรสนั้นแพร่หลาย กว้างขวางมากขึ้น

กระทั่งวันที่ 16 มิถุนายน 2565 ร่างแก้ไข ป.พ.พ. มาตรา 1448 หรือร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมฉบับ พรธก้าวไกล ซึ่งเป็นร่างกฎหมายที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมฉบับภาคประชาชน (ที่จัดทำโดยภาคีสมรสเท่าเทียม มีประชาชนร่วมเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมายนี้แล้วกว่าสามแสนรายชื่อ แต่ทางภาคีฯ ยังไม่นำไปยื่นต่อสภาผู้แทนราษฎร) ได้ถูกบรรจุเข้าสู่วาระการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรร่วมกับร่างกฎหมายคู่ชีวิตฉบับคณะรัฐมนตรี (ร่างกฎหมายฉบับเดิมที่ทำเสร็จตั้งแต่ปี 2556 แต่ไม่ได้มีการดำเนินการต่อในช่วงรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารปี 2557), ร่างแก้ไขเพิ่มเติม ป.พ.พ. โดยคณะรัฐมนตรี และร่างกฎหมายคู่ชีวิตฉบับพรรคประชาธิปัตย์ ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติรับหลักการร่างกฎหมายทั้ง 4 ฉบับนี้ในวาระที่ 1 แล้วตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นมาพิจารณาร่างกฎหมายทั้ง 4 ฉบับนี้ ซึ่งบัดนี้คณะกรรมการได้พิจารณาเสร็จแล้ว จากนั้นยังต้องรอว่า ร่างกฎหมายที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้วนั้น จะถูกนำเข้าสู่การพิจารณาวาระที่ 2 และ 3 ของสภาผู้แทนราษฎรเมื่อใด หรือจะทันในสมัยของสภาผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบัน

จึงนับได้ว่าเป็นอีกก้าวที่สำคัญที่สังคมจะต้องร่วมกันติดตามว่า สิทธิการจัดตั้งครอบครัวของคู่รักผู้มีความหลากหลายทางเพศจะได้เกิดขึ้นเป็นผลสำเร็จหรือไม่ ถ้าหากสำเร็จนั้น จะออกมาในรูปแบบใด ระหว่างการสมรสเท่าเทียม ที่คนทุกเพศมีสิทธิในการจดทะเบียนสมรสตาม ป.พ.พ. หรือจะเป็นรูปแบบการมีกฎหมายแยกต่างหากอีกฉบับสำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศ พร้อมกับสิทธิที่ไม่เท่าเทียมกันกับคู่สมรสชาย-หญิงตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งหากครั้งนี้ เราสามารถได้มาซึ่งกฎหมายสมรสเท่าเทียม ก็ก็นับได้ว่าเป็นก้าวสำคัญของการที่บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยจะได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) และโดยเฉพาะตามหลักการ Yogyakarta Principles² ข้อ 24 ที่ได้ระบุให้ “การจัดตั้งครอบครัว” เป็นสิทธิของคนทุกเพศวิถีและทุกอัตลักษณ์ทางเพศอย่างชัดเจน

¹ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 139 ตอนที่ 68 ก ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2565

² <http://library.nhrc.or.th/ulib/document/ebook/E05590/mobile/index.html>

สถานการณ์สิทธิมนุษยชน 10 ถดถอย ปี 2565

1. การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก การชุมนุม การคุกคาม และสอดแนมผู้ที่เห็นต่างจากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาการคุกคามสิทธิในเสรีภาพการแสดงออกและการชุมนุมในปี 2565 มี 3 ประเด็นดังนี้

1. การสลายการชุมนุมของกลุ่ม “ราษฎรหยุด APEC 2022”

ในปี 2565 มีเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและไม่ได้สัดส่วน ซึ่งเป็นการสลายการชุมนุมของกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “ราษฎรหยุด Apec 2022” ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2565 ระหว่างการเคลื่อนขบวนจากลานคนเมือง ไปยังศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ซึ่งเป็นสถานที่จัดการประชุม Apec 2022 แต่ตำรวจวางกำลังปิดกั้นถนนดินสอไม่ให้ผู้ชุมนุมผ่าน โดยเจ้าหน้าที่ได้ใช้มาตรการปราบปรามและสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรง ด้วยการยิงกระสุนยาง และทำร้ายร่างกาย ทำให้มีผู้ชุมนุมและนักข่าวได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก โดยหนึ่งในนั้นถูกยิงกระสุนยางเข้าที่ดวงตาจนเป็นผลให้สูญเสียการมองเห็น อีกทั้งยังมีการจับกุมแกนนำและผู้ชุมนุมกว่า 25 คน รวมถึงมีการดำเนินคดีต่อผู้ชุมนุมดังกล่าว

แม้ตำรวจจะอ้างว่าผู้ชุมนุมขัดคำสั่งเจ้าพนักงานผู้ดูแลการชุมนุมสาธารณะและจัดชุมนุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก่อความวุ่นวาย ทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจจนได้รับบาดเจ็บ และสร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สิน แต่การสลายการชุมนุมไม่ได้ดำเนินการตามขั้นตอนของพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 โดยเฉพาะการร้องขอต่อศาลและให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ชุมนุมเลิกการชุมนุมเสียก่อน กลับสลายการชุมนุมในช่วงที่ผู้ชุมนุมส่วนใหญ่อยู่ระหว่างพักรับประทานอาหารกลางวันและแสดงกิจกรรมเผาพริกเผาเกลือ ไปจนถึงดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังนั้น รัฐจึงมีพันธกรณีที่ต้องเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ สอบสวนและดำเนินคดีอย่างโปร่งใสเพื่อนำตัวเจ้าหน้าที่ที่กระทำละเมิดมาลงโทษ และยกเลิกข้อกล่าวหาอันเป็นผลพวงมาจากการสลายการชุมนุมโดยสงบต่อผู้ชุมนุมทั้งหมด

2. การดำเนินคดีต่อผู้เข้าร่วมการชุมนุมประท้วงรัฐบาลของ “กลุ่มเยาวชนปลดแอก”

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน รายงานว่าตลอดปี 2565 มีจำนวนประชาชน นิสิตนักศึกษา นักเรียน และนักกิจกรรมทางสังคมถูกคุกคามโดยเจ้าหน้าที่รัฐรวมอย่างน้อย 224 คน ในจำนวนนี้เป็นเด็กและเยาวชนจำนวน 20 คน

สภาพการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นสืบเนื่องตั้งแต่เริ่มการชุมนุมของ “เยาวชนปลดแอก” เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 จนถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2565 มีประชาชนที่ถูกดำเนินคดีจากสถานการณ์ชุมนุมแล้วอย่างน้อย 1,860 คน ในจำนวน 1,139 คดี โดยเป็นข้อหาฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ อย่างน้อย 1,469 คน ในจำนวน 663 คดี หากนับเฉพาะปี 2565 มีผู้ถูกดำเนินคดีเพิ่ม 54 คน (ประกาศใช้มาตั้งแต่ต้นปี 2563 อ้างเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และยกเลิกไปเมื่อ 30 กันยายน 2565) และข้อหาตาม พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ อย่างน้อย 132 คน ในจำนวน 76 คดี หากนับเฉพาะปี 2565 มีผู้ถูกดำเนินคดีเพิ่ม 25 คน

นอกจากนี้ การดำเนินคดีต่อผู้ชุมนุมที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ยังใช้การคุมขังในเรือนจำอันเป็นการละเมิดต่อหลักการได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ก่อนมีคำพิพากษาตามข้อ 14 วรรค 2 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966 อีกทั้งเป็นการขัดต่อข้อ 37(3) แห่งอนุสัญญาสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 ว่าด้วยการแยกผู้คุมขังที่เป็นเด็กออกจากผู้ใหญ่

3. การคุกคามการใช้เสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนที่มีความเห็นต่างจากรัฐบาล

ในรอบปี 2565 เจ้าหน้าที่รัฐได้ทำการคุกคามประชาชนผู้ใช้เสรีภาพในการแสดงออกและชุมนุมเรียกร้องสิทธิชุมชนและสิทธิในที่ทำกิน โดยมีทั้งการคุกคามนักศึกษา ประชาชน นักวิชาการ สมาชิกสมัชชาคนจนและกลุ่มแรงงานสัมพันธ์ตะวันออกหลายคน โดยการคุกคามของเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายความมั่นคงจะเกิดขึ้นเมื่อมีการลงพื้นที่ของ นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี หรือมีการจัดกิจกรรมทางการเมือง เช่น การชุมนุม เป็นต้น นอกจากนี้สมาชิกเครือข่ายแรงงานสัมพันธ์ภาคตะวันออกบางคนยังถูกทำร้ายภายหลังจากการจัดคาร์ม็อบขับไล่รัฐบาล ถือเป็นการคุกคามความเป็นส่วนบุคคลและกีดกันการใช้เสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุมทางการเมืองอย่างไม่ชอบธรรมตามกฎหมาย

เสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุมโดยสงบ เป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมประชาธิปไตยที่ต้องยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักความโปร่งใส (transparency) และหลักความพร้อมรับผิดชอบ (accountability) เป็นส่วนประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะและการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ทั้งยังเป็นฐานของการใช้สิทธิในเสรีภาพในการชุมนุมอันเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อรองของประชาชนเพื่อการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะ การเข้าถึงทรัพยากร และสิทธิขั้นพื้นฐานประการอื่น โดยเฉพาะเมื่อกลไกทางการเมืองไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เสรีภาพในการแสดงออกได้รับการรับรองตามข้อ 19 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966 และข้อ 34 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 อันมีหลักการสำคัญว่าทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการแสดงออกและการแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง นอกจากนี้เสรีภาพในการชุมนุมทางการเมืองได้รับการรับรองตามข้อ 21 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966 และข้อ 44 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 อันมีหลักการสำคัญว่าทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพการชุมนุมทางการเมืองโดยสงบและปราศจากอาวุธ โดยการใช้สิทธิทั้งสองประการนี้มีข้อยกเว้นให้ถูกจำกัดได้เพื่อการเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ความมั่นคงปลอดภัยสาธารณะ การสาธารณสุข ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนและความมั่นคงของรัฐ

ด้วยเหตุที่สิทธิในเสรีภาพการแสดงออกและเสรีภาพในการชุมนุมเป็นสิทธิที่ถูกจำกัดได้ การจำกัดสิทธิจึงต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญในข้อ 4 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966 และมาตรา 26 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยจะต้องจำกัดสิทธิเท่าที่จำเป็นตามลักษณะความฉุกเฉินแห่งสถานการณ์ สอดคล้องกับหลักนิติธรรม ระบุเหตุผลที่เหมาะสมในการจำกัดสิทธิ และจะต้องไม่จำกัดสิทธิเกินกว่าเหตุ

ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ใช้เสรีภาพในการชุมนุมมาตลอดทุกยุคสมัย ทั้งการชุมนุมเพื่อประท้วงรัฐบาล การชุมนุมเพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน รวมถึงการต้องการแสดงออกเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะต่าง ๆ แต่บ่อยครั้งการชุมนุมถูกตอบโต้จากรัฐด้วยวิธีการปราบปรามต่าง ๆ แม้ว่าการชุมนุมจะยังคงสงบและไม่มีท่าทีจะส่งผลกระทบร้ายแรงต่อความปลอดภัยสาธารณะหรือความมั่นคงของชาติแต่อย่างใด จึงไม่อาจถูกดำเนินคดีและรื้อถอนสิทธิในกระบวนการยุติธรรม

จึงเห็นได้ว่า การสลายการชุมนุม การดำเนินคดีต่อผู้ชุมนุม และการคุกคามความเป็นส่วนบุคคล ถือเป็นการละเมิดต่อสิทธิในเสรีภาพการแสดงออกและการชุมนุมทางการเมืองอันเรื้อรังมาตลอดหลายปีที่ผ่านมา ถือเป็นจุดด้อยอันต้องได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป

4. รัฐคุกคามผู้ที่เห็นต่างอย่างต่อเนื่องโดยใช้สปายแวร์ (spyware)

ประเด็นเรื่องการสอดแนมของประชาชนโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นปัญหามานานและทวีความรุนแรงขึ้น หลังการรัฐประหาร 2557 แม้ว่าจะมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2562 อันนำมาซึ่งสภาที่มาจากการเลือกตั้ง แต่สภาวะปกติก็ไม่หวนคืนกลับมา เจ้าหน้าที่รัฐยังคงคุกคามและสอดแนมผู้ที่เห็นต่างจากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง สร้างความหวาดกลัวให้กับสมาชิกในครอบครัวและคนรู้จักอย่างมาก แต่สิ่งที่ทำให้สถานการณ์ด้านสิทธิความเป็นส่วนตัวถดถอยลงในช่วงที่ผ่านมาคือการนำสปายแวร์ (spyware) ที่มีเทคโนโลยีระดับสูงเข้ามาใช้ในการสอดแนมเพิ่มจากการสอดแนมทางกายภาพอย่างที่เคยพบเห็นกัน การตรวจพบการใช้สปายแวร์เพกาซัส (Pegasus) ซึ่งผลิตโดยบริษัทเอ็นเอสโอกรุ๊ป จากประเทศอิสราเอล เป็นเรื่องที่น่าหวงพิง เพกาซัสเป็นสปายแวร์ร้ายแรงที่เข้าชั้นเป็นอาวุธไซเบอร์ มีความสามารถในการเจาะโทรศัพท์ของเป้าหมายได้โดยที่เจ้าของเครื่องไม่รู้ตัว ต่างจากสแกนประเภทอื่น ๆ ที่อาจจะต้องคลิกลิงค์ถึงจะเจาะเข้าเป้าหมายได้ เมื่อเจาะได้แล้ว เพกาซัสสามารถล้วงข้อมูลได้ทุกอย่างบนเครื่องโทรศัพท์ ไม่ว่าจะเป็นรูปภาพ วิดีโอ แชนท์ ประวัติการโทร รวมถึงการส่งเปิดกล่องและไมโครโฟนเพื่อดักฟังจากระยะไกลได้ ความสามารถเหล่านี้ทำให้เพกาซัสเป็นอาวุธราคาแพงหลักหลายร้อยล้านบาท ในประเทศไทยมีการตรวจพบเหยื่อของเพกาซัสอย่างน้อย 35 คน ทั้งหมดมีประวัติในการแสดงออกในทางเห็นต่างกับรัฐบาลและผู้มีอำนาจ ได้แก่ นักกิจกรรมทางการเมือง นักวิชาการ เอ็นจีโอ นักการเมืองฝ่ายค้าน เวลาที่เกิดการโจมตีเพกาซัสก็สอดคล้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองสำคัญ เช่น การชุมนุมหรือการอภิปรายไม่ไว้วางใจผู้นำรัฐบาล หลังจากมีการเปิดโปงเพกาซัสในระหว่างการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องก็ให้คำตอบที่ไม่ตรงกัน รัฐมนตรีกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมยอมรับว่ามีสปายแวร์ประเภทนี้จริงแต่ไม่ได้อยู่ในหน่วยงานที่ตนเองรับผิดชอบ ก่อนที่ไม่กี่วันต่อมาจะกลับคำบอกว่ามี การตีความคำพูดตนเองผิด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมตอบว่ารัฐบาลไม่มีนโยบายใช้สปายแวร์กับสาธารณชนทั่วไป โดยไม่ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่าใครประกอบเป็นสาธารณชนทั่วไปและใครไม่ใช่บ้าง ต่อมากรรมาธิการพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปีก็ได้ลงคะแนนเสียงข้างมากตัดงบประมาณสำนักงานตำรวจแห่งชาติกว่าสามร้อยล้านบาทที่ขอซื้อสปายแวร์ที่มีสมรรถนะเหมือนกับเพกาซัส จนถึงตอนนี้ก็ยังไม่มีการตอบที่แน่ชัดตายตัวจากผู้นำรัฐบาลว่าเกิดอะไรขึ้น และยังไม่มีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนการใช้สปายแวร์เพกาซัสในไทย

อ่านข้อมูลเพิ่มเติม รายงานเต็ม-ปรสิติดิตโทรศัพท์ : รายงานข้อค้นพบการใช้เพกาซัสสปายแวร์ในประเทศไทย <https://freedom.ilaw.or.th/report-parasite-that-smiles-th> / ปรสิติดิตโทรศัพท์ : การส่งเพกาซัสติดตามนักการเมืองก้าวหน้า-ก้าวไกล <https://freedom.ilaw.or.th/node/1090> o GeckoSpy: Pegasus Spyware Used against Thailand's Pro-Democracy Movement <https://citizenlab.ca/2022/07/geckospy-pegasus-spyware-used-against-thailands-pro-democracy-movement/> บทความ / รู้จักกับเพกาซัส <https://freedom.ilaw.or.th/node/1082> / ช่องทางการตรวจเพกาซัสเบื้องต้น <https://freedom.ilaw.or.th/node/1086> / เทียบทามไลน์การเจาะเพกาซัสกับการชุมนุมทางการเมือง <https://freedom.ilaw.or.th/node/1087> / พบเพกาซัสในไทยครั้งแรกหลังรัฐประหาร 2557 <https://freedom.ilaw.or.th/node/1088> / ดูเคสเพกาซัสในต่างประเทศ

<https://freedom.ilaw.or.th/node/1089> / 4 เหตุผลทำไมรัฐบาลไทยถึงอยู่เบื้องหลังเพกาซัส
<https://freedom.ilaw.or.th/node/1092/> สหประชาชาติออกรายงานเพกาซัสเป็นภัยต่อสิทธิมนุษยชน
<https://freedom.ilaw.or.th/node/1117> / เอ็นเอสโอกรู๊ปถูกฟ้องมาแล้วที่ไหนบ้างในโลก
<https://freedom.ilaw.or.th/node/1135>

2. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 : กระบหสิทธิมนุษยชน

มาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดฐานหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ (หรือบางครั้งเรียก หมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์) อยู่ในลักษณะความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ระบุว่า

“ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีถึง 15 ปี”

ท่ามกลางกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์อย่างเข้มข้นในปี 2563 เป็นต้นมา ข้อหาหมิ่นประมาทกษัตริย์ถูกนำกลับมาบังคับใช้อีกครั้งหลังจากงดการบังคับใช้มา 2 ปี ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน รายงานว่า นับตั้งแต่เริ่มการชุมนุมของ “เยาวชนปลดแอก” เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 จนถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2565 มีประชาชนที่ถูกดำเนินคดีมาตรา 112 ไม่น้อยกว่า 221 คดี รวมจำนวน 239 คน¹ หากดูเฉพาะปี 2565 พบว่า มีการดำเนินคดีเพิ่ม 55 คดี และ 68 คน

ผู้ถูกดำเนินคดีข้อหาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 ต้องเผชิญกับอุปสรรคในการปล่อยตัวระหว่างดำเนินคดี หลายรายยื่นขอปล่อยชั่วคราวหลายครั้งจึงจะได้รับอนุญาต และเมื่อมีการอนุญาตก็มักมีการเรียกหลักประกันในการปล่อยตัวในอัตราที่สูง โดยเฉลี่ยคนละ 1 แสนบาทต่อราย พร้อมกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ มากมาย รวมถึงการกำหนดให้ใส่กำไล EM และจากการติดตามของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ปัจจุบันยังคงมีผู้ถูกคุมขังระหว่างดำเนินคดีในคดี 112 จำนวน 1 คน โดยถูกคุมขังมาแล้วมากกว่า 7 เดือน²

คดีข้อหาหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ ถือว่ามีอัตราโทษสูงและไม่ได้สัดส่วนเมื่อเทียบกับลักษณะของการกระทำความผิดที่เป็นเพียงการแสดงออก มีคดีมาตรา 112 ที่หญิงรายหนึ่งถูกศาลพิพากษาจำคุกมากถึง 87 ปี ฐานแชร์คลิปบนยูทูบและเฟซบุ๊กที่ถูกตัดสินว่าเป็นการหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ ถึง 29 กรรม (ครั้ง) แม้จะได้รับการลดโทษเหลือ 43 ปี 6 เดือน จากการรับสารภาพ แต่โทษที่ได้รับก็ยังคงสูงมาก โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอิสระที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้แสดงความกังวลต่อการดำเนินคดีดังกล่าว เรียกร้องให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาคดี ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล และละเว้นโทษที่รุนแรง นอกจากนี้ ประเทศประชาธิปไตยจะไม่มีข้อหาหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ที่มีโทษหนักเช่นประเทศไทย ทั้งจะไม่มีการบังคับใช้บทบัญญัติในลักษณะนี้ดำเนินคดีกับประชาชนที่เห็นต่างทางการเมือง

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้มีการออกบทสรุปเชิงสังเกตเกี่ยวกับการทบทวนรายงาน ICCPR ของประเทศไทยครั้งที่สอง เมื่อปี 2560 คณะกรรมการได้แนะนำให้รัฐไทยควรทบทวนมาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้สอดคล้องกับมาตรา 19 แห่ง ICCPR ตามความเห็นทั่วไปฉบับที่ 34 คณะกรรมการย้ำว่าการจำคุกบุคคลเพื่อใช้เสรีภาพในการแสดงออกเป็นการละเมิดมาตรา 19³

เมื่อประเทศไทยได้จัดทำกระบวนการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศ (UPR) รอบที่ 3 เมื่อปี 2564 ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศในยุโรปเคยเสนอแนะให้ประเทศไทยพิจารณาทบทวนแก้ไข

¹ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. <https://tlhr2014.com/archives/39482>

² ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. <https://tlhr2014.com/archives/44804>

³ UN Human Rights Committee, CCPR/C/THA/CO/2 (‘Concluding observations on Thailand’), 25 April 2017, paras. 37 – 38.

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ให้สอดคล้องกับ ICCPR อาทิลักเซมเบิร์ก ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ เบลเยียม แคนาดา เดนมาร์ก และบางประเทศเสนอให้ยกเลิกการกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำในฐานความผิดนั้น (สวีเดน) อย่างไรก็ดี ข้อเสนอเหล่านั้นดังกล่าวไม่ได้รับการตอบรับจากรัฐบาลไทย⁴

3. สิทธิในกระบวนการยุติธรรม การนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวและทำแผนประกอบคำรับสารภาพ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 29 บัญญัติว่า ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ สอดคล้องกับหลักสิทธิในการดำเนินคดีที่เป็นธรรม ตามข้อ 14 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ที่บัญญัติว่า บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

ในรอบปี 2565 มีข่าวปรากฏในสื่อมวลชนโดยทั่วไป กรณีพนักงานสอบสวนมักนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนว่าเป็นผู้กระทำความผิด พร้อมกับนำตัวไปทำแผนประกอบคำรับสารภาพ ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของการค้นหาความจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาไปนำขึ้นสถานที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพหรือทำแผนประกอบพยานหลักฐานนั้นพนักงานสอบสวนมักอ้างว่าเป็นกระทำตามอำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่องการปฏิบัติเกี่ยวกับการให้ข่าวการแถลงข่าวการให้สัมภาษณ์การเผยแพร่ภาพต่อสื่อมวลชนและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และมาตรา 132 (1) ที่กำหนดให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนว่า “เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดังนี้...ให้รวมทั้งทำภาพถ่ายแผนที่หรือจำลอง...” ประกอบกับคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 855/2548 เรื่องการปฏิบัติเกี่ยวกับการให้ข่าวการแถลงข่าวการให้สัมภาษณ์การเผยแพร่ภาพต่อสื่อมวลชนและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ข้อ 2.4 วรรคสองกำหนดว่า “พนักงานสอบสวนไม่ควรให้ผู้ต้องหานำไปขึ้นสถานที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพว่าผู้ต้องหากระทำความผิดอย่างไร

การนำขึ้นที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพดังกล่าวมิใช่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐาน พยานหลักฐานที่จะนำมารับฟังประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหาเพื่อให้เห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7562/2537⁵ เพราะศาลถือว่าพยานหลักฐานที่ได้จากการนำขึ้นที่เกิดเหตุและพฤติการณ์ในการกระทำความผิด ณ จุดเกิดเหตุ นั้น ไม่สามารถใช้เป็นหลักฐานเพียงพอที่ศาลจะรับฟังเพื่อลงโทษจำเลยได้ ถือเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่ถ้าเป็นกรณีการนำขึ้นประกอบคำรับอื่น เช่น นำขึ้นจุดที่ซ่อนทรัพย์สินซึ่งได้มาจากการกระทำความผิด หรือนำขึ้นสิ่งของที่มิใช่เป็นความผิด หรือได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำ

⁴ United Nations Human Rights Council, Universal Periodic Review – Thailand, Third Cycle, <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/th-index>

⁵ ศาลฎีกาเห็นว่า “...บันทึกการนำขึ้นที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพและภาพถ่ายประกอบการนำขึ้นที่เกิดเหตุ นั้น แม้จะมีภาพจำเลยและมีข้อความระบุว่าจำเลยใช้อาวุธปืนยิงผู้ตายก็ตาม แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของคำรับสารภาพของจำเลยในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนเท่านั้น ไม่ใช่พยานหลักฐานที่จะนำมารับฟังประกอบคำรับสารภาพของจำเลยในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนเพื่อให้ เห็นว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานอื่นมาสืบประกอบคำรับดังกล่าวแต่อย่างใด เมื่อจำเลยให้การปฏิเสธในชั้นพิจารณาและนำสืบปฏิเสธว่า คำรับดังกล่าวพนักงานสอบสวนได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย พยานหลักฐานของโจทก์เพียงเท่าที่นำสืบมา ก็ไม่พอให้รับฟังลงโทษจำเลยได้ตามฟ้อง ที่ศาลอุทธรณ์ภาค 3 พิพากษายกฟ้องโจทก์นั้นชอบแล้ว ฎีกาของโจทก์ฟังไม่ขึ้น”

ผิดหรือสงสัยว่าจะใช้ในการกระทำความผิดหรืออาจใช้เป็นพยานหลักฐานให้ผู้ต้องหาชี้ได้และป้องกันมิให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในที่นำชี้ให้ฟังระมัดระวังการใช้ถ้อยคำหรือกิริยาท่าทางที่เห็นว่าเป็นการข่มขู่หรือการปฏิบัติที่ไม่สมควรแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งการทำร้ายร่างกายผู้ต้องหา⁶

การนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนว่าเป็นผู้กระทำความผิด เป็นการขัดต่อหลักการให้สันนิษฐานว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ เพราะเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่ต้องแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ มาเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา มิใช่อาศัยหลักฐานจากการแถลงข่าว เพราะผู้รับสื่อจากสื่อมวลชนจะเข้าใจไปเองว่าผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมได้และนำตัวมาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนคือผู้กระทำผิดจริง โดยศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษา อันเป็นขัดขัดต่อหลักการที่ว่า “ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” นอกจากนี้ยังเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทำให้ผู้ต้องหาและญาติพี่น้องวงศ์ตระกูลได้รับความเสื่อมเสียเกียรติและชื่อเสียงอีกด้วย

การนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวและทำแผนประกอบคำรับสารภาพ จึงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหาขัดต่อหลักสิทธิในการดำเนินคดีที่เป็นธรรมและละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4. สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด?

การปล่อยชั่วคราวถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหาหรือจำเลยบนฐานของ หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิด (presumption of innocence) อย่างเคร่งครัด ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 29 วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 9 ข้อย่อย 3 ที่ว่า มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่าจะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดี แต่ในการปล่อยตัวอาจกำหนดให้มีการประกันว่าจะกลับมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดี ในขั้นตอนอื่นของการพิจารณา และจะมาปรากฏตัวเพื่อการบังคับตามคำพิพากษา

นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังกำหนดเกณฑ์การพิจารณาปล่อยชั่วคราวและเกณฑ์การพิจารณาไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวไว้เป็น 2 มาตรา คือมาตรา 108 คือ กำหนดเกณฑ์พิจารณาอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว และมาตรา 108/1 กำหนดเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

การที่จะพิจารณาอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวหรือศาลต้องปฏิบัติตามเกณฑ์ 7 ประการตามที่ 108 บัญญัติไว้ ได้แก่ (1) ความหนักเบาแห่งข้อหา (2) พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด (3) พฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร (4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด (5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่ (6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่ (7) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องชั่งตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงาน อัยการ โจทก์ หรือผู้เสียหาย แล้วแต่กรณี และสามารถกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่หรือเงื่อนไขอื่นใด ให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติหรือในกรณีที่ผู้นั้นยินยอมจะสั่งให้ใช้ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

⁶ เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการทำแผนประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยวันทนา ปักษา นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สืบค้นจาก : chrome-extension://oemmnndcbldboiebfnladdacbfmadadm/http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/6024011123/15740501131e6e9a3d77b78629e2af6e199d5c577c_abstract.pdf

หรืออุปกรณ์อื่นใด ที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง ของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือภัยอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น แต่ถ้าผู้ถูกปล่อยชั่วคราวมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ แม้ผู้นั้นยินยอม จะสั่งให้ใช้อุปกรณ์ดังกล่าวได้ต่อเมื่อผู้นั้นมีพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุสมควรประการอื่น

การพิจารณาไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวศาลต้องใช้เหตุผลเพื่ออธิบายถึงเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งในห้าเหตุตามบทบัญญัติมาตรา 108/1 ดังต่อไปนี้ (1) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี (2) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน (3) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น (4) ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ และ(5) การปล่อยชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของเจ้าพนักงาน หรือการดำเนินคดีในศาล

แต่ปรากฏว่าในรอบปี 2565 คดีที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก รวมถึงการใช้เสรีภาพในการชุมนุม ในคดีการเมืองหลายคดี ศาลมีคำสั่งยกคำร้องขอปล่อยชั่วคราวหลายครั้ง เช่นกรณี นางสาวณัฐนิช ดวงมุสิทธิ์ หรือไบบอ และนางสาวเนติพร เสน่ห์สังคม หรือบ๊อง โดยศาลให้เหตุผลในคำสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวว่า “ยังคงไม่ปรากฏข้อความหรือข้อเท็จจริงอื่นใดที่จะแสดงให้เห็นว่าหากจำเลยที่ 2 และที่ 3 ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างพิจารณาแล้วจะสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อห้ามและคำสั่งศาลได้อย่างเคร่งครัด” ซึ่งหมายถึงในคำสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวในคราวก่อนหน้านี้ ศาลกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยตัวชั่วคราวไว้ โดย ห้ามผู้ต้องหาทำกิจกรรมหรือกระทำการใดที่อาจทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ห้ามโพสต์ข้อความปลุกปั่น ยุยง ชักชวนผู้ใดให้เข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมในสื่อโซเชียล หรือชุมนุมที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง ฯลฯ กรณีจึงยังไม่มีพฤติการณ์ใหม่ที่จะเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิม จึงให้ยกคำร้อง

การที่ศาลให้เหตุผลว่า “ยังคงไม่ปรากฏข้อความหรือข้อเท็จจริงอื่นใดที่จะแสดงให้เห็นว่าหากจำเลยที่ 2 และที่ 3 ได้รับการปล่อยชั่วคราวระหว่างพิจารณาแล้วจะสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อห้ามและคำสั่งศาลได้อย่างเคร่งครัด” นั้น อาจเป็นการใช้อำนาจเกินขอบเขตตามที่กฎหมายบัญญัติ เพราะเท่ากับว่าศาลตีความและบังคับใช้กฎหมายโดยไม่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากศาลนำเกณฑ์ที่กำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ตามมาตรา 108 มากำหนดเป็นเกณฑ์เงื่อนไขในการวินิจฉัยคำร้องที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

หากศาลจะพิจารณาไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ศาลต้องใช้เหตุผลเพื่ออธิบายถึงเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งในห้าเหตุตามบทบัญญัติมาตรา 108/1 ดังต่อไปนี้ (1) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี (2) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน (3) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น (4) ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ และ(5) การปล่อยชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของเจ้าพนักงาน หรือการดำเนินคดีในศาล โดยคำนึงถึงหลักให้ปล่อยตัวเป็นหลัก คู่แข่งเป็นข้อยกเว้น

แม้ในภายหลังศาลจะอนุญาตให้มีการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีความผิดทางการเมืองแล้วก็ตาม แต่การใช้ดุลพินิจไม่ให้ปล่อยชั่วคราว โดยการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องปฏิบัติ ย่อมไม่เป็นไปตามกฎหมาย ส่งผลให้บุคคลเหล่านั้นต้องถูกคุมขังในเรือนจำระหว่างการพิจารณาคดี อันเป็นการไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ที่ว่า “ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” เกิดความไม่เป็นธรรมและเกิดความลักลั่นในการผดุงไว้ซึ่งหลักนิติธรรม/นิติรัฐ ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อศาลหรือสถาบันตุลาการที่เป็นหนึ่งในอำนาจอริปไตย

ศาลพิพากษาหนักแน่นมั่นคงในหลักการและเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน โดยการให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเข้าถึงสิทธิได้รับการปล่อยชั่วคราว อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับหลักสากลของการได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้ไม่มีความผิดตามกฎหมาย

หมายเหตุ : ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนระบุว่า ตั้งแต่เริ่มการชุมนุมของ “เยาวชนปลดแอก” เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 จนถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2565 มีเยาวชนและประชาชนถูกดำเนินคดีจากสถานการณ์การชุมนุมและการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองไปแล้วอย่างน้อย 1,886 คน จำนวน 1,159 คดี ในจำนวนนี้เป็นเยาวชนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 283 ราย ถูกดำเนินคดีจำนวน 210 คดี⁷ โดยมีข้อมูลเพิ่มเติมว่านับถึงสิ้นเดือนตุลาคม 2565 มีผู้ถูกดำเนินคดีรายใหม่เพิ่มขึ้นจำนวน 22 คน ถูกฟ้องเป็นจำนวน 14 คดี แต่ปรากฏว่าผู้ต้องหาและจำเลยเหล่านี้อีกหลายคดียังไม่ได้รับสิทธิในการปล่อยชั่วคราว ตามหลักสันนิษฐานว่า เป็นผู้ไม่มีความผิดดังกล่าว

5. สิทธิในชีวิต กรณีหนองบัวลำภู

6 ตุลาคม 2565 เป็นอีกหนึ่งวันที่จะกลายเป็นบาดแผลในใจผู้คนในสังคมไปอีกนานแสนนาน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่มีอดีตตำรวจที่ถูกไล่ออกจากราชการ ได้ใช้อาวุธปืนและมีดสังหารเด็กเล็ก 24 คนและครูอีก 2 คน ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ต.อุทัยสวรรค์ จ.หนองบัวลำภู ก่อนจะกลับไปสังหารภรรยาและบุตรของตน แล้วปลิดชีพตนเอง จากเหตุการณ์ดังกล่าว สรุปรวมยอดผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 36 ราย ไม่รวมผู้ก่อเหตุ (มีการใช้อาวุธปืนสังหารประชาชนในระหว่างเดินทางกลับจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไปยังบ้านของผู้ก่อเหตุด้วย) เป็นเหตุการณ์สะเทือนใจแห่งปีที่ได้รับการกล่าวขานในระดับนานาชาติ

ก่อนหน้านี้ในปี 2563 ณ จ.นครราชสีมา ได้มีเหตุที่เจ้าหน้าที่ทหารในราชการใช้อาวุธปืนยิงผู้บังคับบัญชาของตนเสียชีวิตที่บ้านพัก ก่อนชิงเอาอาวุธสงครามจากคลังแสงในค่ายสุรธรรมพิทักษ์มากระดิงประชาชนมาตลอดทางจนถึงภายในห้างสรรพสินค้าดังประจำจังหวัด ก่อนจะถูกวิสามัญฆาตกรรมในที่สุด สรุปรวมผู้เสียชีวิต 30 ราย บาดเจ็บอีก 58 ราย

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้นำมาสู่การถกเถียงกันอย่างกว้างขวางของผู้คนในสังคม เกี่ยวกับเรื่องมาตรการของรัฐในการควบคุมอาวุธปืน โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร ที่ทุกวันนี้สามารถเข้าถึงครอบครองอาวุธปืนกันได้ง่าย แม้นอกเวลาปฏิบัติหน้าที่ราชการ รวมถึงผู้ก่อเหตุกระดิงดังกล่าวเองที่ได้พ้นจากราชการตำรวจไปแล้ว

การที่ผู้เสียชีวิตจากยอดรวม 36 คน ในจำนวนนี้มี 24 คน เป็นเด็กเล็ก ช่วง 2 – 5 ปี ถูกสังหารภายในพื้นที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่เป็นของรัฐ(องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) นั้นหมายถึงว่า นอกจากรัฐไทยล้มเหลวในการคุ้มครองสิทธิในชีวิตของประชาชนตามหลักพื้นฐานในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) แล้ว รัฐยังไม่สามารถดูแลให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นพื้นที่ปลอดภัย ให้เด็กทุกคนได้รับการคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิตได้ตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) อีกด้วย

ทั้งนี้การเข้าถึงและพกพาอาวุธปืนในสาธารณะกันโดยง่ายถือเป็นความล้มเหลวของรัฐในการมีอยู่ของกฎหมายและการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้ปลอดภัยจากสิ่งที่

⁷ จากเว็บไซต์ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน : <https://tlhr2014.com/archives/51251>

เป็นอาวุธโดยสภาพอันถือเป็นสิ่งที่มีความรุนแรงโดยตัวของมันเอง ทั้งเหตุยังเกิดขึ้นในเวลาและสถานที่ที่ไม่ควรเกิด หากไม่มีการทบทวนแก้ไขอย่างจริงจังให้เกิดรูปธรรม เหตุสะเทือนขวัญชาวโลกที่เกิดขึ้นในประเทศไทยครั้งนี้ อาจจะไม่ใช่ว่าเหตุการณ์ครั้งสุดท้ายของสังคมไทย

6. สิทธิชุมชน : สิทธิที่ควรก้าวหน้าแต่ต้องถดถอย

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ฉบับปี 2540 มาจนถึงฉบับปัจจุบันปี 2560 ได้ให้การคุ้มครองสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจนในระดับหลักการ และแม้ที่ผ่านมารัฐไทยได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ รวมถึงพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 การตราพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ที่รับรองสิทธิการมีส่วนร่วมในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ดี สิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่ลงหลักปักฐานอย่างแท้จริงทั้งในทางแนวคิด กฎหมาย นโยบาย และแนวปฏิบัติของรัฐ ดังจะเห็นได้จากแม้ในช่วงที่ผ่านมายังคงพบปัญหาและข้อจำกัดจากกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายเหล่านั้น ที่ยังไม่ยอมรับสิทธิชุมชนและสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงการเพิกถอนสิทธิของชุมชนในการจัดการป่าที่เคยมีอยู่เดิม

ในหลายกรณี การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนเป็นเพียงพิธีการ ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย กลายเป็นความขัดแย้งเรื้อรังแทบจะทุกประเด็น

กรณีการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดเขตกั้นโครงการสร้างกำแพงกันคลื่นจากการทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งภาคประชาชนมองว่า การก่อสร้างกำแพงกันคลื่นมีผลเปลี่ยนระบบนิเวศชายหาด และในช่วงเดือนธันวาคมนี้ ภาคประชาชนได้เคลื่อนไหวผลักดันให้การทำกำแพงกันคลื่นจะต้องทำ EIA เช่นเดิม

การจัดการทรัพยากรแร่ มีการตราพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 ขึ้นมาแทนที่พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติของการบังคับใช้พระราชบัญญัติแร่ฯ ว่า มีการบังคับใช้ที่ไม่ได้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ตัวอย่าง เช่น การจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ ที่มาตรา 17 กำหนดให้ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเปิดเผยข้อมูลให้สาธารณชนทราบเป็นระยะ ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการจัดทำร่างแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ 2 (2566 - 2570) แต่พบว่า ประชาชนบางส่วนไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวอย่างแท้จริง

การจัดการทรัพยากรน้ำ แม้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 เพื่อการบูรณาการและบริหารทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบในทุกมิติ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังคงมีประเด็นความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการน้ำเกิดขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นโครงการบริหารจัดการน้ำของรัฐ เช่น กรณีโครงการชลเลย-ชี-มูล (ภาคอีสาน) ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของประชาชน รวมถึงกระทบต่อความมั่นคงของฐานทรัพยากรโดยรวม แต่ภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบจำนวนหนึ่งสะท้อนว่าพวกเขาไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นของการกำหนดนโยบาย และไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็น

การจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ถือเป็นความขัดแย้งเรื้อรังมานานระหว่างชาวบ้านที่อาศัยและทำประโยชน์ในพื้นที่กับรัฐที่ต้องการควบคุมและจัดการป่าเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แม้ในระหว่างปี 2561 - 2562 รัฐได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการที่ดินและป่าไม้หลายฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 รวมทั้ง

ตราพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 เพื่อแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำประโยชน์ในที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ อย่างไรก็ตาม ร่างกฎหมายดังกล่าวไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

แม้เนื้อหาของกฎหมายใหม่ที่ออกมาแทนกฎหมายเดิมจะมีความก้าวหน้าอยู่บ้างเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชน แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว ยังไม่อาจถือว่ากฎหมายเหล่านี้รับรองสิทธิชุมชนอย่างสมบูรณ์ กฎหมายดังกล่าวยังไม่ยอมรับสิทธิชุมชนในเขตป่า เป็นเพียงการอนุญาตให้อยู่ชั่วคราวภายใต้การจัดการโดยรัฐ ปัญหาการจัดการที่ดินในเขตป่าในหลายพื้นที่ยังไม่ถูกแก้ไขให้สำเร็จ รวมถึงกรณีบางกลอย/ใจแผ่นดิน

นอกจากนี้ ผลพวงของนโยบายทวงคืนผืนป่า ยังคงส่งผลเรื้อรังมาจนถึงปัจจุบัน ดังเช่นเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2565 ศาลฎีกามีคำพิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ให้แสงเดือน ดินยอด หลิงวัย 55 ปี ชาวบ้านแม่กวก ตำบลบ้านอ้อน อำเภองาว จังหวัดลำปาง มีความผิดในคดีบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่โป่ง โดยให้จำคุก 1 ปี ปรับ 400,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 5 เปอร์เซ็นต์ (เดิมในชั้นศาลอุทธรณ์ 7.5 เปอร์เซ็นต์) แต่ให้รอลงอาญาเอาไว้ก่อน และมีค่าปรับในคดีอาญา 50,000 บาท นอกจากนี้ยังมีคำสั่งให้แสงเดือนออกจากพื้นที่และรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง จะเห็นได้ว่าแม้จะไม่ต้องติดคุก แต่ก็ไม่ใช่คำพิพากษาที่เป็นคุณกับชาวบ้าน

7. สิทธิของผู้ลี้ภัย : ผู้ลี้ภัยชาวพม่า – รัฐไทยผลักดันกลับ

การเมืองพม่าในอดีต เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้คนหลบหนี คือ รูปแบบการเมืองที่เป็นเผด็จการโดยกองทัพพม่า (Military regime) ประชาชนต้องหนีภัยสงครามจากพื้นที่ความขัดแย้งกองกำลังติดอาวุธ คนจำนวนมากไม่น้อยพยายามหนีออกจากบ้านเกิดของตัวเองเพื่อความอยู่รอด ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการเมือง คนที่ไม่สามารถเข้ามาเป็นผู้ลี้ภัยได้ ก็เข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติ ถือเป็นผู้ต้องถูกบังคับให้เป็นผู้ลี้ภัยรูปแบบหนึ่ง ทำให้พม่าเป็นประเทศที่ผลิตผู้ลี้ภัย (Refugee producing state) และประเทศที่เป็นผู้รับอันดับหนึ่งคือไทย

หลังการรัฐประหารในเมียนมา และการปะทะสู้รบ การโจมตีทางอากาศ ทำให้เกิดคลื่นผู้หนีภัยที่พยายามข้ามพรมแดนหาที่พักพิงชั่วคราวจำนวนมาก และสิ่งที่เกิดขึ้นคือพวกเขาเหล่านั้นถูกผลักดันกลับไป การช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศเข้าถึงได้ยาก เนื่องจากนโยบายเกี่ยวกับผู้หนีภัยอยู่ในความรับผิดชอบของกองทัพเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีคนที่ยากลำบากอยู่ตามพรมแดน ในเขตป่าตามเขาริมแม่น้ำเมยและแม่น้ำสาละวิน ตามยถากรรม เข้าไม่ถึงอาหาร น้ำสะอาด ยารักษาโรค โดยเมื่อต้นเดือนมิถุนายน 2565 องค์กรสหประชาชาติสำรวจพบว่าผู้หนีภัยจากสถานการณ์ในเมียนมา มีจำนวนถึง 1.038 ล้านคน อพยพไปต่างประเทศกว่า 980,000 คน โดยในจำนวนนั้นอยู่ในประเทศไทยถึง 96,000 คน

“Fortify Rights” กล่าวถึงปัญหาการจัดการผู้ลี้ภัยในประเทศไทยที่ผ่านมา มีหลายประเด็น โดยเฉพาะการผลักดันผู้ลี้ภัยจากเมียนมากลับประเทศต้นทาง ทั้งที่สถานการณ์ยังมีการปะทะ และปัญหาการไร้ระบบคัดกรองผู้ลี้ภัย ทำให้ชาวเมียนมาทุกคนถูกเหมารวมเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย

ปลายปี 2564-ต้นปี 2565 กองทัพพม่าใช้การโจมตีทางอากาศบริเวณเมืองเลกะก่อ ทางทิศใต้ของเมืองเมียวดี รัฐกะเหรี่ยง ผังตรงข้าม อ.แม่สอด จ.ตาก ทำให้มีประชาชนเมียนมาหนีภัยสงครามข้ามแม่น้ำเมย มาฝั่งไทยจำนวนมาก โดยตัวเลขอาจสูงถึง 5,000 คน โดยฝ่ายความมั่นคงของไทยจะพาผู้ลี้ภัยเหล่านี้ไปอยู่ที่ศูนย์พักพิงชั่วคราว 'คอกวัวเมยไค้ง' ปัญหาที่พบคือการดูแลผู้ลี้ภัยที่คอกวัวฯ เป็นไปอย่างย่ำแย่ พบปัญหาอาหารบูด ห้างน้ำไม่เพียงพอ และเสี่ยงต่อการถูกละเลยจากกระสุนปืนใหญ่

สิ่งที่เห็นได้ชัด คือ รัฐบาลไทยจับมือกลมเกลียวกับรัฐบาลเผด็จการทหารพม่า เพราะในด้านมนุษยธรรม สิ่งที่เป็นเรื่องพื้นฐานที่สุดคือการเปิดพื้นที่ข้ามพรมแดนให้ชาวสาร ให้อาหารกับชาวบ้านที่หนีมา แต่กลับพบว่าทหารพมามุ่งส่งคนเข้าไปกดดันแล้วก็ส่งกลับ มีความพยายามกดตัวเลขผู้ลี้ภัย ผู้หนีภัยสงครามเข้ามาในแม่สอด พบพระ สาละวิน ที่แม่ฮ่องสอน ให้ต่ำมาก “บางครั้งเราพบว่าผู้ข้ามแม่น้ำสาละวินมาจากมีเครื่องบินทิ้งระเบิด มีไม่ต่ำกว่า 5,000 คน ตามที่เห็นในรูป ในคลิปวิดีโอที่ชาวบ้านส่งมา แต่รายงานของกระทรวงการต่างประเทศบอกว่าผู้หนีภัยสงครามเข้ามา 83 คน ส่งกลับไปโดยสมัครใจแล้วเหลือ 25 คน”

รัฐไทยมักแถลงต่อสื่อว่าผู้ลี้ภัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวมีการเดินทางกลับประเทศต้นทางด้วยความสมัครใจจนหมดแต่สมาชิก Fortify Rights ตั้งข้อกังขาต่อคำว่า ‘การเดินทางกลับโดยสมัครใจ’ ที่รัฐแถลง ผู้ลี้ภัยหลายคนอาจถูกกดดันกลับประเทศต้นทาง แม้จะมีการปะทะด้วยอาวุธสงครามในพื้นที่ เมื่อถูกผลักดันกลับไม่สามารถกลับไปอาศัยถิ่นฐานเดิมได้ ทำให้ประชาชนเลือกตั้งแคมป์ที่พื้นที่ ‘No Man Land’ ริมแม่น้ำเมย บางครั้งประสบปัญหาขาดแคลนของอุปโภคบริโภคที่จำเป็น องค์การระหว่างประเทศมีงบประมาณพร้อมช่วยเหลือข้ามแดน แต่ติดตรงที่ฝ่ายความมั่นคงไม่อนุญาต โดยไม่ทราบเหตุผลที่แน่ชัด

ขณะที่ปัญหาของผู้ลี้ภัยในเมือง พบเจอปัญหาการเอาเปรียบ อย่างเช่น กรณีของแม่สอดเมื่อช่วงที่ผ่านมา สำนักข่าว AP ของต่างประเทศ รายงานว่าตำรวจไทยมีการเก็บส่วยที่เรียกว่า “บัตรตำรวจ” โดยให้ผู้ลี้ภัยที่ต้องการอยู่ในดินแดนไทย ต้องจ่ายเงินให้กับตำรวจ ราคา 350 บาทต่อเดือน และจะได้บัตร เพื่อยืนยันว่าได้จ่ายเงินกับตำรวจแล้ว นอกจากนี้แม่สอด Fortify Rights ยังพบปัญหาเช่นเดียวกันในจังหวัดตะเข็บชายแดนอื่นๆ เช่น กาญจนบุรี ระนอง และเชียงราย Fortify Rights ระบุว่า ระบบที่เชียงราย ผู้ถูกจับจะถูกพาตัวไปที่ห้องกักของตำรวจตระเวนชายแดน และรอผลักดันกลับประเทศต้นทางเมื่อด่านชายแดนกลับมาเปิด แต่ในระหว่างที่รอด่าน จำนวนชาวพม่าที่ถูกกักและรอผลักดันกลับมีจำนวนมากขึ้นต่อเนื่องจนล้น

แม้ว่าผู้ลี้ภัยที่ถูกจับกุมจะสามารถได้รับการประกันตัวได้ แต่เงื่อนไขก็เป็นไปโดยยาก เนื่องจากกฎหมายไทยกำหนดว่า ต้องมีนายประกันเป็นคนไทยจำนวน 1 ราย และต้องจ่ายเงินอีก 5 หมื่นบาทตามใบเสร็จเพื่อเป็นค่าประกันตัว ซึ่งปัญหาลักษณะนี้กระจายตัวอยู่ตามจังหวัดอื่นๆ ที่จะมีอาณาเขตติดกับประเทศเมียนมา

ปัญหาการจัดการผู้ลี้ภัยของรัฐไทยผิดพลาด เนื่องจากไทยไม่เคยยอมรับสถานะผู้ลี้ภัย ส่งผลให้ชาวพม่าที่หนีตายจากกองทัพพม่าเข้ามาในไทยมีสถานะ ‘ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย’ และเป็นช่องทางให้รัฐเอาเปรียบ “เขาเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายก็จริง แต่เพราะเขาเป็นผู้ลี้ภัย เขาไม่ได้ตั้งใจผิดกฎหมายคนเข้าเมือง เขาหนีตายมา จะทำยังไง พอมีเปิดลงทะเบียนแรงงาน เลยไปลงทะเบียนเป็นแรงงานข้ามชาติแทน เป็นปรากฏการณ์ที่ผสมทั้งแรงงานและผู้ลี้ภัย จริงๆ มันควรมีระบบที่ชี้แจงว่าเขาเป็นผู้ลี้ภัย เพราะถ้าเป็นผู้ลี้ภัยจะมีหลักการห้ามส่งกลับ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญ”

สิ่งสำคัญที่สุดที่เห็นในครั้งนี้นี้คือ ไม่ใช่แค่ชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มอญ พม่า แต่เป็นคนที่มีความรู้ เป็นชนชั้นกลาง หลายกลุ่มหนีออกมาทั้งที่เป็นเด็กและเยาวชน หนีเข้ามาบวชเณร บวชพระ หนีการเกณฑ์ทหาร กลุ่มที่หลากหลายและมีที่มาต่างกัน แต่พบว่าหน่วยงานความมั่นคงของไทยกลับไม่สามารถแยกกลุ่มเหล่านี้ออกจากกัน มองรวมๆ ว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง

นอกจากนี้ ด้วยสถานการณ์ความยากลำบากในการหนีออกนอกประเทศ มีหลายกรณีที่ผู้ที่แสวงหาที่ลี้ภัยจำนวนไม่น้อย ตัดสินใจร่วมเดินทางกับกลุ่มลักลอบขนคนเข้าเมือง แต่กลับตกไปเหยื่อการค้ามนุษย์ โดยอาจถูกทำร้ายร่างกายจนอาจถึงแก่ชีวิต และหากถูกทางการจับตัวจะถูกดำเนินคดีฐานลักลอบเข้าเมือง และถูกกักขังและส่งกลับไป ผู้ลี้ภัยจำนวนไม่น้อยที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์หรือการค้ายาเสพติด ด้วยความที่พวกเขาหวาดกลัวจากการประหัตประหารในประเทศของตนเอง

ตามหลักสิทธิมนุษยชน และหลักกฎหมายระหว่างประเทศ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้ลี้ภัยไปยังประเทศอื่น ให้รอดพ้นจากการประหัตประหารที่เกิดขึ้นในประเทศที่ตนเป็นพลเมืองอยู่ได้ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัยของสหประชาชาติปี 2494 และพิธีสารเลือกรับว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย (Optional Protocol Relating to the Status of Refugee) ปี 2510 ด้วยไทยมิได้เป็นภาคีอนุสัญญาและพิธีสารดังกล่าว ทำให้ผู้หนีภัยการสู้รบจากเมียนมา (ผภร.) ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยไม่อยู่ในสถานะผู้ลี้ภัย โดยมีสถานะเป็นเพียงผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามและให้สัตยาบันกติการะหว่างประเทศ และอนุสัญญาประกอบเป็นพันธกรณีที่จะต้องยึดถือปฏิบัติ คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (UN International Covenant on Civil and Political Right: ICCPR) ซึ่งระบุว่า “รัฐภาคีต้องไม่ให้ปัจเจกชนตกอยู่ในอันตรายจากการทรมาน ปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีจากการกลับคืนสู่ประเทศอื่นโดยการส่งตัวเป็นผู้ร้ายข้ามแดน การขับไล่ หรือการผลักดันกลับบุคคลใดออกจากดินแดน ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีความเสี่ยงที่แท้จริงต่ออันตรายที่ไม่สามารถเยียวยาได้ โดยสิทธินี้เป็นสิทธิของทุกคนที่อยู่ในดินแดนและในทุกสถานการณ์โดยไม่อาจเพิกถอนได้” นั่นเท่ากับว่าประเทศไทยไม่อาจส่งหรือผลักดัน ผภร. ออกนอกดินแดนหากปรากฏว่าสถานการณ์มีความเสี่ยง ที่จะทำให้ ผภร. ได้รับอันตรายจากการปฏิบัติที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม อีกทั้งประเด็นการส่งหรือผลักดัน ผภร. กลับภูมิลำเนาเดิมยังเป็นการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับหลักการห้ามผลักดันกลับ (Non-refoulement Principle) ซึ่งเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นหลักการสำคัญในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ลี้ภัยซึ่งกำหนดพันธกรณีแก่รัฐ

การที่ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาลี้ภัยในประเทศไทย ต้องเผชิญกับการไม่มีสถานะทางกฎหมายในประเทศ และเสี่ยงต่อการถูกจับกุมและถูกคุมขังโดยพลการ รวมทั้งอาจถูกผลักดันส่งกลับ หรือเสี่ยงต่อการแสวงหาประโยชน์ หรือ การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ ได้ จึงจำเป็นที่รัฐไทยในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกพึงแสดงความรับผิดชอบต่อวิกฤตผู้ลี้ภัยที่เกิดขึ้น ด้วยการกำหนดให้มีกฎหมายภายในเพื่อให้เกิดกระบวนการการขอลี้ภัยที่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ และให้รัฐไทยให้ความเคารพสิทธิของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัย โดยการไม่คุมขังผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยโดยพลการ และคุ้มครองให้พวกเขาสามารถเข้าถึงสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลในกฎหมายของประเทศไทย สิทธิในการเข้าถึงการศึกษา สิทธิในการเข้าถึงการได้รับบริการสุขภาพที่ได้มาตรฐาน และสิทธิในการประกอบอาชีพ และที่สำคัญไทยควรดำเนินการป้องกันและยุติไม่ให้มีการผลักดันส่งกลับผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยจากทุกประเทศ

อ้างอิง : ผู้ลี้ภัยจากเมียนมาในประเทศไทย กับ ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมายนโยบาย - THECITIZEN.PLUS thecitizen.plus

: ผู้ลี้ภัย – แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย <https://www.amnesty.or.th/our-work/refugees/>

: การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการผู้หนีภัยการสู้รบจากเมียนมา กรณีศึกษา การลักลอบออกนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว โดยพันตรีวีรเชษฐ์ รัตนพันธ์

: มองปัญหาผู้ลี้ภัยในไทย-พม่า ปชช. ตื่นตัวและรณรงค์ทางการเมือง เพื่อการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายประเทศไทย - <https://prachatai.com/journal/2022/06/99243>

8. สิทธิเด็ก : เงินอุดหนุนเด็กบุตรถ้วนหน้า กับคำสัญญาลมปาก

ในช่วงการเลือกตั้งปี2562ที่ผ่านมา พรรคการเมืองมากมาย รวมถึงพรรคการเมืองต่างๆที่ได้เป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล ได้เคยมีการหาเสียงเอาไว้มากมายเกี่ยวกับนโยบายเกี่ยวกับสวัสดิการแม่และเด็ก ซึ่งเมื่อเครือข่ายเด็กเท่ากัน 304 องค์กรด้านเด็ก สตรี แรงงาน กลุ่มชาติพันธุ์ได้ร่วมกันนำเสนอเรื่องที่ต้องการให้การจ่ายเงินอุดหนุนบุตรอายุ 0-6ปี ที่เริ่มมาตั้งแต่ปี2558 เป็นนโยบายการจ่ายแบบ “ถ้วนหน้า” ยกเลิกระบบคัดกรองความยากจน พรรคการเมืองต่างๆก็ขานรับข้อเสนอนี้ และพยายามชูตัวเลขการจ่ายเงินขึ้นมาแข่งขันกัน

กระทั่งเมื่อปี2563 คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ(กดยช.) ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีผู้แทนสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทยร่วมเป็นคณะกรรมการ ได้มีมติให้การจ่ายเงินอุดหนุนบุตรดังกล่าวดำเนินการในรูปแบบสวัสดิการถ้วนหน้า ยกเลิกระบบคัดกรองความยากจนออกไป โดยเริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ2565 (เริ่มตั้งแต่ 1ตุลาคม2564 – 30 กันยายน 2565)

แต่ในที่สุด กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(พ.ม.) ก็ได้ดำเนินการตามมติ กดยช. ทั้งพระราชบัญญัติงบประมาณแผ่นดินปี 2565 ก็ได้ดำเนินการตั้งงบประมาณเพื่อดำเนินการตามนี้ โดยอ้างเหตุผลเรื่องงบประมาณไม่เพียงพอ และในการทำงบประมาณแผ่นดินปี2566 (จัดทำในปี2565 มีผลบังคับใช้ 1 ตุลาคม 2565) ก็ได้มีการหยิบยกเรื่องการเตรียมงบประมาณสำหรับจ่ายเงินอุดหนุนบุตรให้เป็นแบบถ้วนหน้าขึ้นมาพิจารณาอีกเลย ทำให้เด็กไทยอายุ 0-6ปี จำนวน 2.2 ล้านคน จากทั้งหมด 4.2 ล้านคน หลุดจากการได้รับสิทธินี้ เท่ากับว่าในปีนี้ เด็กปฐมวัย 2.2 ล้านคน ขาดโอกาสได้รับเงินอุดหนุนที่จะช่วยให้พวกเขาได้รับการเลี้ยงดูที่ดี มีภาวะโภชนาการที่ดีในช่วงวัยแห่งการพัฒนาทางด้านอารมณ์และสติปัญญา ทั้งระบบการคัดกรองความยากจนนี้ ยังทำให้ครอบครัวคนหาเช้ากินค่ำที่ต้องการได้รับสิทธิ ต้องเสียเวลาทำมาหากิน มีภาระทางด้านเอกสารเพื่อเดินเรื่องขอรับสิทธิ และครอบครัวยากจนที่แท้จริงจำนวนมากไม่ได้รับการพิจารณาให้สิทธิเพราะไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่ภาครัฐกำหนดไว้

นี่คือความสูญเสียของอนาคตสังคมไทยที่จะมีโอกาสในการสร้างประชากรที่มีคุณภาพ จากการที่รัฐไม่สนใจข้อเรียกร้องของภาคประชาสังคมที่มีงานวิชาการรองรับ เท่ากับว่ารัฐมิได้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาเด็กอย่างเสมอภาค เท่าเทียมอย่างแท้จริงตามหลักอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก(CRC) ที่วางหลักให้รัฐต้องประกันสิทธิของเด็กทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุทั้งปวง ทั้งรัฐต้องมีหน้าที่ต้องจัดให้มีบริการที่เหมาะสมเพื่อช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครองในการดูแลเด็กให้ได้รับการพัฒนาดูแลด้านสมอง ร่างกาย จิตใจ ซึ่งช่วงวัย 0 – 6 ปีนี้เองเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดในการวางรากฐานเพื่อการเติบโตอย่างมีคุณภาพของเด็กไทย แต่เมื่อรัฐได้ละเลยการทำให้เด็กทุกคนเข้าถึงสิทธิในช่วงวัยอันสำคัญเช่นนี้โดยทั่วถึง จึงนับได้ว่าเป็นความน่าผิดหวังเป็นอย่างยิ่งของประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีตามอนุสัญญานี้

นอกจากนี้เครือข่ายเด็กเท่ากัน 304 องค์กรด้านเด็ก สตรี แรงงาน กลุ่มชาติพันธุ์ ยังมีแผนยกระดับการรณรงค์ให้รัฐต้องพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก ให้ประชาชนเข้าถึงได้ถ้วนหน้าในเชิงคุณภาพ ครอบคลุมช่วงอายุของเด็กตั้งแต่หลังออกจากครรภ์มารดา รวมถึงมีช่วงเวลาการให้บริการที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของประชาชนที่ต้องทำงานในช่วงวันและเวลาราชการด้วย เป็นอีกสิ่งที่จะต้องติดตามกันต่อไปว่า รัฐบาลในปัจจุบัน หรือรัฐบาลที่กำลังจะเข้ามาจากการเลือกตั้งอันใกล้จะถึงนี้ จะมีความจริงใจให้ความสำคัญกับประเด็นเหล่านี้หรือไม่ด้วย

9. สิทธิผู้หญิง เด็ก คนพิการ กับการล่วงละเมิดทางเพศ

โดยบริบทของสังคมไทยที่ทำให้เด็ก ผู้หญิง ผู้มีความหลากหลายทางเพศ และผู้พิการ เป็นประชากรกลุ่มเปราะบางที่ยากต่อการเข้าถึง สิทธิอำนาจในสังคมอยู่แล้ว เมื่อมิติเหล่านี้ได้มาทับซ้อนอยู่ในบุคคลผู้เดียวกัน ยิ่งทำให้การเข้าถึงสิทธิอำนาจในสังคมยิ่งกลายเป็นเรื่องยาก ในทางกลับกันสถานการณ์เช่นนี้ยิ่งทำให้บุคคลที่มีภาวะทับซ้อนเหล่านี้นายต่อการถูกล่วงละเมิดโดยยากที่จะได้รับความเป็นธรรม

จากงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนโดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม ที่ได้ทำการเก็บข้อมูลจากเด็กพิการ ผู้หญิงพิการ ผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เป็นผู้พิการ 51 คน จากพื้นที่ 31 จังหวัด ตั้งแต่ ตุลาคม 2564 – มกราคม 2565 พบว่าบุคคลเหล่านี้ถูกระทำความรุนแรงโดยมีผู้กระทำเป็นเพศชายเกือบทั้งหมด โดยผู้กระทำส่วนใหญ่เป็นผู้มีความใกล้ชิดกับผู้ถูกระทำในฐานะเป็นบิดาหรือเป็นญาติ บางกรณีผู้กระทำเป็นคนในชุมชนด้วยกัน เป็นผู้นำชุมชน ผู้นำคนพิการ

เมื่อจำแนกประเภทความรุนแรงที่เกิดขึ้น พบว่าเป็นการข่มขืนถึง 88% รุมโทรม 12% ซึ่งมีผู้กระทำคือบิดา 39% ญาติ 35% ส่วนความรุนแรงอื่นๆอย่างการทำร้ายร่างกาย การใช้วาจารุนแรง การละเลยทอดทิ้ง การค้ามนุษย์ การฉ้อโกง การละเมิดสิทธิด้านสุขภาพ(ตัดมดลูก) มีผู้กระทำส่วนใหญ่คือสามี 33% บิดา 29% ทั้งยังพบว่ามีการณีที่ผู้กระทำคือมารดา ญาติ และแพทย์

จากการวิจัยนี้ยังพบอีกว่า กรณีความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้น ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพียง 29% ขณะที่อีก 71% นั้นไม่ได้ไปแจ้งความต่อเจ้าพนักงาน ทั้งในสัดส่วนของกรณีที่ได้มีการแจ้งความ พบว่าผู้กระทำ ความผิดถูกดำเนินคดีเพียง 27% ขณะที่อีก 73% นั้นได้มีการแจ้งความไปแต่ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินคดี

กรณีศึกษาที่น่าตระหนกอย่างมากคือ ในจังหวัดหนึ่ง มีลัทธิที่เชื่อว่าหากผู้หญิงเกิดมามีความพิการ จะต้องส่งมาเข้าร่วมพิธีตีมาน้ำสาบาน แล้วให้ผู้ชายในลัทธิข่มขืน โดยเชื่อว่าการบังคับให้มีเพศสัมพันธ์จะ บำบัดรักษาความพิการโดยกำเนิดได้

แม้ว่าความรุนแรงเหล่านี้เป็นความรุนแรงระหว่างปัจเจกบุคคลอันเกิดขึ้นจากค่านิยม มายาคติในสังคม แต่ด้วยกรณีเหล่านี้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีกรณีที่เกิดขึ้นในลักษณะที่กระทำกันเป็นลัทธิในระดับท้องถิ่นดังที่กล่าวมา และด้วยการที่พบว่าสัดส่วนของกรณีความรุนแรงที่มีการแจ้งความแล้วแต่การดำเนินคดีไม่คืบหน้ามีสัดส่วนที่สูง ยิ่งตอกย้ำว่า ประเทศไทยไม่อาจปฏิเสธความรับผิดชอบต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้นเหล่านี้ได้ โดยหน้าที่ที่ต้องคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกระทำตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) กติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ทั้งยังต้องอ้างอิงถึงสิทธิของผู้ถูกระทำอันพึงมีตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW) รวมถึงหลักการยกย่องการต่อต้านเป็นหลักการใช้กฎหมายระหว่างประเทศในประเด็นเพศวิถี และที่สำคัญด้วยเหตุที่ผู้ถูกระทำดังที่ยกมาทั้งหมดนั้นมีความพิการเป็นมิติทับซ้อนอีกชั้นนอกเหนือจากมิติความเป็นเด็ก ผู้หญิง ผู้มีความหลากหลายทางเพศ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกระทำดังที่ปรากฏในงานวิจัยดังกล่าวตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) ด้วย

10. คณะรัฐมนตรีมีมติแก้ไขพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2558 ยกเลิกคณะกรรมการจากการเลือกตั้ง

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติประกันสังคมเพื่อเป็นหลักประกันทางสังคมสำหรับแรงงานมาตั้งแต่ปี 2497 โดยหลักการเงินกองทุนมาจากการร่วมจ่ายสมทบของไตรภาคี คือ นายจ้าง แรงงาน และรัฐบาล ตามความสัมพันธ์ของการจ้างงาน ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม 2565 ระบบประกันสังคมของไทย ครอบคลุมผู้ประกันตนทั้งหมด 24,141,779 คน เป็นผู้ประกันตนมาตรา 33 หรือ ลูกจ้างที่ทำงานในสถานประกอบการที่มีนายจ้าง 11,397,295 คน ผู้ประกันตนมาตรา 39 หรือ ผู้เคยเป็นผู้ประกันตนมาตรา 33 สิ้นสุดการจ้างงานแต่ยังส่งเงินสมทบจำนวน 1,901,973 คน และผู้ประกันตนโดยสมัครใจ มาตรา 40 จำนวน 10,842,511 คน

นับแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกันสังคม มีการแก้ไขหลายครั้ง แต่เป็นการแก้ไขของกระทรวงแรงงานซึ่งเป็นผู้กำกับและบังคับใช้กฎหมายเพื่อพัฒนาสิทธิประโยชน์และเพิ่มความสะดวกในการบริหารจัดการกองทุนของสำนักงานประกันสังคมเป็นหลัก การแก้ไขครั้งล่าสุดในช่วงปี 2557-2558 ที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) พิจารณาร่างแก้ไขของกระทรวงแรงงาน โดยได้หยิบยกเอาหลักการที่ขบวนการแรงงานเคยเข้าชื่อนำเสนอแก้ไขไว้เมื่อ พ.ศ. 2554 มาร่วมพิจารณา ทำให้พระราชบัญญัติประกันสังคม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2558 มีสาระสำคัญประการหนึ่งคือ การแก้ไขมาตรา 8 วรรคสอง ให้ผู้แทนฝ่ายนายจ้างและผู้แทนฝ่ายผู้ประกันตน ในคณะกรรมการประกันสังคม ฝ่ายละ 7 คน “มาจากการเลือกตั้ง โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของฝ่ายนายจ้างและฝ่ายผู้ประกันตน สัดส่วนระหว่างหญิงและชาย รวมทั้งการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพของคณพิการ และผู้ด้อยโอกาส ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด” ซึ่งจะเป็นการสร้างประชาธิปไตย ความโปร่งใส เพิ่มความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมของผู้ประกันตนในการบริหารกองทุนประกันสังคม

แต่การเลือกตั้งคณะกรรมการประกันสังคมได้ถูกเลื่อนออกไปเพราะมีคำสั่ง คสช.ที่ 40/2558 ให้แต่งตั้งคณะกรรมการประกันสังคมชุดใหม่ โดยให้ชุดเก่าหยุดปฏิบัติงาน และคำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 9/2562 วันที่ 9 กรกฎาคม 2562 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน จัดทำระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งผู้แทนฝ่ายนายจ้างและผู้แทนฝ่ายผู้ประกันตน ให้เสร็จภายใน 2 ปี ซึ่งองค์กรแรงงานและขบวนการแรงงานได้ติดตามทวงถามมาโดยตลอด จนกระทั่งวันที่ 8 กรกฎาคม 2564 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานจึงลงนามเห็นชอบระเบียบฯ แต่ไม่ได้กำหนดวันเลือกตั้งคณะกรรมการประกันสังคม และได้ส่งถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

วันที่ 10 พฤษภาคม 2565 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัติประกันสังคม (ฉบับที่) พ.ศ..... ที่มีการแก้ไขในสาระสำคัญของหลักเกณฑ์ วิธีการได้มาของคณะกรรมการประกันสังคม เป็น “หลักเกณฑ์และวิธีการได้มาซึ่งผู้แทนฝ่ายนายจ้างและผู้แทนฝ่ายผู้ประกันตน ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของฝ่ายนายจ้าง ฝ่ายผู้ประกันตน หญิงและชาย คณพิการ และผู้ด้อยโอกาส” และคณะกรรมการกฤษฎีกาได้พิจารณาเห็นชอบกับเรื่องนี้แล้วเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2565 ซึ่งส่งผลเป็นการยกเลิกการเลือกตั้งนั่นเอง

แม้กระบวนการแก้ไขพระราชบัญญัติประกันสังคมยังไม่สิ้นสุดยังต้องไปสู่กระบวนการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา แต่การกระทำของรัฐบาลก็ได้แสดงออกอย่างชัดเจนแล้วถึงเจตนาในการละเมิดและเพิกถอนสิทธิของแรงงานกว่า 24 ล้านคน ในการมีส่วนร่วมที่จะกำหนดชีวิตของตนเอง โดยการเป็นเจ้าของและบริหารกองทุนประกันสังคม ซึ่งเป็นกองทุนของผู้ใช้แรงงาน

ภาคผนวก

ประวัติความเป็นมา -สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) Union for Civil Liberty (UCL)

ด้วยความปรารถนาที่จะเห็นการพัฒนาของสังคมไทยได้ก้าวรุดหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาคและภราดรภาพในหมู่คนไทยด้วยกัน การสร้างสรรค์และส่งเสริมให้แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนได้ซึมซับเข้าไปในวิถีชีวิตของประชาชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะบทเรียนในอดีตได้สอนให้เราตระหนักว่า “มีแต่การที่มนุษย์เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ และให้เกียรติซึ่งกันและกันเท่านั้น จึงจะนำมาซึ่งสันติสุขในสังคม

เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2516 นักศึกษา นักวิชาการ ทนายความ และประชาชนจากสาขาอาชีพต่าง ๆ ที่ตระหนักในคุณค่าแห่งสิทธิและเสรีภาพ ได้ร่วมกันก่อตั้ง สสส. ขึ้นในนาม “สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน” ทั้งนี้เพื่อให้เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือและพิทักษ์สิทธิเสรีภาพให้กับประชาชนผู้ถูกละเมิดขั้นพื้นฐาน และเพื่อเผยแพร่แนวคิด ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไป

สสส. ได้ดำเนินกิจกรรมในการพิทักษ์ และส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชนตลอดมา เช่น การบริการอรรถคดี เผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมาย รณรงค์ให้มีการยกเลิกกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อพิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ ฯลฯ

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2526 สสส. ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นสมาคม จึงเปลี่ยนชื่อจากสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน มาเป็น “สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)”

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย
2. ให้บริการโดยทั่วไปเพื่อจัดการรื้อถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน
3. ร่วมมือและประสานงานกับองค์กรหรือสมาคมอื่น ที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน
4. ส่งเสริมให้ประชาชนตามท้องถิ่นต่างๆ ทัวราชอาณาจักร ได้ตื่นตัวในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ทั้งนี้เพื่อกระจายความคิดและการปฏิบัติออกไปถึงระดับท้องถิ่น
5. วางมาตรการและการดำเนินการพิทักษ์สิทธิเสรีภาพ
6. ค้ำครองสิทธิผู้บริโภค อนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมสิทธิของประชาชนในด้านนิติวิทยา

หลักการดำเนินงานของ สสส.

1. สมาชิกภาพเป็นการเข้าร่วมกันด้วยความสมัครใจในฐานะเอกชนไทย
2. เป็นองค์กรเอกชน ดำเนินงานของตนโดยอิสระ
3. ไม่มีฐานะเป็นตัวแทนหรือปากเสียงหรือผลประโยชน์ของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ หากปฏิบัติหน้าที่เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไป
4. เป็นกลางทางการเมือง กล่าวคือ ไม่เป็นเครื่องมือเพื่อการแสวงหาอำนาจ หรือสนับสนุนกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ

กิจกรรม-งานของ สสส.

งานรณรงค์ ดำเนินการรณรงค์ปัญหาสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ เช่น การยกเลิกโทษประหารชีวิตประเทศไทย การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การต่อต้านการทรมานทุกรูปแบบ การมีส่วนร่วมของประชาชนกับรัฐ ในการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค อนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมสิทธิของประชาชนในด้านนิติวิทยาศาสตร์

งานศึกษาวิจัยและเผยแพร่ความรู้ สสส.มีการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ความรู้ หลักการสิทธิมนุษยชน เสรีและเสรีภาพของประชาชน ตามระบอบประชาธิปไตย และการแสดงทัศนะต่อประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แล้วนำออกเผยแพร่ ในรูปแบบแถลงการณ์ จดหมายเปิดผนึก รายงานสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนประจำปี หนังสือเล่ม ตลอดจนการเผยแพร่งาน กิจกรรมผ่านสื่อออนไลน์ Facebook :<https://uclthailand.blogspot.com/> และ website :www.ucl.or.th

งานบริการช่วยเหลือทางกฎหมาย มีทนายความอาสาสมัครเพื่อคอยให้คำปรึกษาแก่ประชาชนและช่วยดำเนินคดีให้กับผู้ด้อยโอกาสที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยรวม

งานพิทักษ์สิทธิเสรีภาพ สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกร กรรมกร ทนายความ นักวิชาการ นักต่อสู้ของชุมชน และประชาชนทั่วไป เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิชุมชน สิทธิมนุษยชน

งานประสานงาน มีการประสานงานกับบุคคลสถาบันการศึกษา องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในและต่างประเทศทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน

งานสมาชิกสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในปัญหาและแนวคิดสิทธิมนุษยชนให้กับสมาชิกของ สสส. เพื่อให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมของ สสส. มากขึ้น

รายชื่อคณะกรรมการชุดปัจจุบัน (เลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่สมาชิกสามัญ 25 มิถุนายน 2565)

ศราวุฒิ ประทุมราช	ประธานกรรมการ
ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์	รองประธานคนที่ 1
ขรรค์เพชร ชายทวีป	รองประธานคนที่ 2
อรยา ไกรนิรากุล	กรรมการฝ่ายการเงิน
คอรี่เยาะ มานูแซ	กรรมการฝ่ายกฎหมาย
บัณฑิต หอมเกษ	กรรมการฝ่ายทะเบียนสมาชิก
พงษ์ศักดิ์ จันทร์อ่อน	กรรมการ
ณัฐวัฒน์ กฤตยานวัช	กรรมการ
วรภัทร วีรพัฒนคุปต์	กรรมการ
ประพจน์ ศรีเทศ	กรรมการ
สุเพ็ญศรี พึ่งโคกสูง	กรรมการ

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่เกี่ยวข้องกับเพศ วัย ผิว เชื้อชาติ สภาพทางกาย ชาติกำเนิด เขตแดน ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา สถานภาพทางสังคม
ฐานะทางเศรษฐกิจ ความคิดเห็นทางการเมือง”

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)

109 ซ.สิทธิชน ถ.สุทธิสารวินิจฉัย แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10310

โทรศัพท์ 0-2275-4231-2 โทรสาร 0-2275-4230 Email: uclthailand@gmail.com